Inspectie van het Onderwijs
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

TECHNISCH RAPPORT AANVULLEND ONDERWIJS

STAAT VAN HET ONDERWIJS 2021

april 2021

Inhoud

1 Inleiding 3

2 Databronnen, methoden en definities 4

2.1 Databronnen 4

2.2 Methoden 4

2.3 Definities 5

3 Waarom maken leerlingen in het basisonderwijs gebruik van aanvullend onderwijs? 7

3.1 Keuze voor basisonderwijs 7

3.2 Vignetonderzoek 7

3.3 Dataverzameling en steekproef 11

3.4 Resultaten 11

4 Wat is de aard en omvang van aanvullend onderwijs in het hoger onderwijs? 32

4.1 Steekproef 32

4.2 Beloning 33

4.3 Resultaten 33

5 Onderzoeksverantwoording 54

6 Referenties 55

1 Inleiding

Dit is het technisch rapport dat ten grondslag ligt aan het onderdeel aanvullend onderwijs uit paragraaf 1.3 van de Staat van het Onderwijs 2021. In dit rapport staat de verantwoording van de onderzoeksgegevens.

In dit technisch rapport staan de volgende onderzoeksvragen centraal:
1. Waarom maken leerlingen gebruik van aanvullend onderwijs in het basisonderwijs?
2. Wat is de aard en omvang van aanvullend onderwijs in het hoger onderwijs?

Er zijn de afgelopen jaren verschillende onderzoeken uitgevoerd naar aanvullend onderwijs (zie bijvoorbeeld Bisschop et al., 2019; de Geus & Bisschop, 2017; Elffers & Jansen, 2019). In dit technisch rapport wordt een tweetal openstaande onderzoeksvragen beantwoord, gericht op het basisonderwijs en het hoger onderwijs. Er wordt zicht gecreëerd op de aard en omvang van aanvullend onderwijs in het Nederlandse hoger onderwijs, en via een vignetonderzoek worden de motieven voor deelname aan aanvullend onderwijs in het basisonderwijs onderzocht.

De keuze van deze sectoren voor het onderzoek impliceert niet dat aanvullend onderwijs in andere sectoren minder relevant is: kwesties rondom aanvullend onderwijs spelen ook in andere onderwijssectoren, zoals het voortgezet onderwijs en het mbo.

2 Databronnen, methoden en definities

2.1 Databronnen

2.1.1 Inschrijvingen bao en ho

De BRON-bestanden bevatten onderwijsregistraties zoals door DUO verkregen van de scholen/instellingen en geleverd aan de Inspectie van het Onderwijs. Deze BRON-bestanden zijn door DUO verrijkt tot 1-cijferbestanden.

De BRON-bestanden bevatten op leerlingniveau onder andere gegevens over de school, het bevoegd gezag en de migratieachtergrond van de leerling. Daarnaast bevat BRON voor primair onderwijs (po) eindtoetsgegevens en schooladviezen. Voor het hoger onderwijs is per jaar bekend welke studenten zijn ingeschreven voor welke opleidingen in het hoger onderwijs.

Bij de onderzoeken in dit technisch rapport worden de BRON-bestanden gebruikt voor het trekken van steekproeven voor vragenlijsten en voor een aantal achtergrondkenmerken van de geselecteerde leerlingen en studenten.

2.1.2 Vragenlijst basisonderwijs

Er is een onderzoek uitgezet onder ouders met een kind in één van de laatste jaren van de basisschool. Dit onderzoek bestaat uit een vignetonderzoek en een vragenlijst. Hiermee wordt inzicht verkregen in de beweegredenen van ouders om wel of geen bijles in te schakelen, en in het daadwerkelijk gebruik van aanvullend onderwijs door leerlingen op de basisschool. De steekproef en inhoud worden beschreven in hoofdstuk 3.

2.1.3 Vragenlijst aanvullend onderwijs in het hoger onderwijs

Om inzicht te krijgen in de aard en omvang van het aanvullend onderwijs in het hoger onderwijs zijn vragenlijsten uitgezet onder studenten. De steekproef en inhoud van de vragenlijst worden beschreven in hoofdstuk 4.

2.2 Methoden

2.2.1 Beschrijvende statistieken

In dit technisch rapport wordt gebruik gemaakt van verschillende beschrijvende statistieken, zoals het percentage studenten dat aangeeft gebruik te maken van aanvullend onderwijs bij het volgen en afronden van vakken.

2.2.2 Vignetstudie

Om inzicht te krijgen in motieven van ouders om wel of geen bijles in te schakelen voor hun kinderen is een vignetonderzoek uitgezet onder ouders van leerlingen aan het eind van de basisschool. Vignetexperimenten zijn bij uitstek geschikt voor het bestuderen van keuzes van mensen omdat de onafhankelijke variabelen door de onderzoeker vastgesteld zijn en systematisch gevarieerd kunnen worden. In hoofdstuk 3 zal het vignetonderzoek uitgebreider worden beschreven.

2.3 Definities

2.3.1 Achtergrondgegevens leerlingen

2.3.1.1 Sociaaleconomische achtergrond - Hoogst behaalde opleiding ouders
De hoogst behaalde opleiding van de ouders van leerlingen en van de studenten wordt via vragenlijsten gevraagd aan ouders en studenten. De gebruikte categorieën zijn: Opleiding onbekend, maximaal een mbo 2 opleiding, een mbo 3 of mbo 4 opleiding, hbo of vergelijkbaar en universitair of hoger. Bij het onderzoek naar bijles in het basisonderwijs zijn mbo 2 en mbo 3 en 4 voor de analyses samen gevoegd, gezien de relatief kleine groepsgrootte. Onbekend is in dat onderzoek niet meegenomen, aangezien slechts 22 respondenten hebben gekozen voor 'Dat zeg ik liever niet'.

2.3.1.2 Migratieachtergrond
De migratieachtergrond van leerlingen en studenten wordt bepaald op basis van zijn/haar geboorteland en de geboortelanden van zijn/haar juridische ouders. Leerlingen en studenten worden in 3 categorieën ingedeeld: Leerlingen zonder migratieachtergrond, Leerlingen met een westerse migratieachtergrond en leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond van de eerste en tweede generatie.

2.3.1.3 Geslacht
Het geslacht van de leerling is weergegeven als een jongen of een meisje. Bij studenten wordt een indeling gemaakt in man of vrouw.

2.3.1.4 Sociaaleconomische achtergrond - Inkomen ouders
Via de vragenlijsten is een inschatting gevraagd van het inkomen van de ouders van leerlingen en studenten. Er is gevraagd hoe de financiële situatie van de ouders is vergeleken met de gemiddeld gezin in Nederland. De antwoordcategorieën lopen van "veel minder te besteden" tot "veel meer te besteden"

2.3.2 Aanvullend onderwijs

2.3.2.1 Basisonderwijs
In de vragenlijst voor ouders van basisschoolleerlingen worden drie vormen van aanvullend onderwijs gedefinieerd, welke alle drie betaald of onbetaald kunnen voorkomen, namelijk:

1. Bijles - dit richt zich vaak op één of een paar vakken die het kind moeilijk vindt of waar het een achterstand in heeft. Een bijlesleraar geeft extra uitleg en beantwoordt vragen over die vakken.
2. Huiswerkbegeleiding - dit is gericht op het leren plannen en het maken van huiswerk. Bij huiswerkbegeleiding werken leerlingen meestal meerdere middagen per week zelfstandig aan hun huiswerk, onder begeleiding van een leraar.
3. Toetstraining - dit is gericht op de eindtoets of een andere toets. Er wordt geoefend met vragen die lijken op de vragen van de echte toets. Soms wordt er ook geoefend met omgaan met spanning of tijdsdruk.

Er wordt expliciet bij vermeld dat remedial teaching geen aanvullend onderwijs is.

2.3.2.2 Hoger onderwijs

Voor het onderzoek naar aanvullend onderwijs in het hoger onderwijs is aanvullend onderwijs als volgt gedefinieerd:

Het gaat om onderwijs of begeleiding:

4. buiten het aanbod van de eigen opleiding of instelling voor hoger onderwijs,
5. met extra kosten,
6. met als doel studieprestaties (sneller afstuderen, hogere cijfers) te verbeteren.

Het kan hierbij bijvoorbeeld gaan om betaalde scriptiebegeleiding, bijles of tentamentraining. Voor het hoger onderwijs ligt de focus in dit onderzoek expliciet op betaald aanvullend onderwijs. Hiervoor is gekozen omdat in het hoger onderwijs minder sprake is van onbetaald aanvullend onderwijs dat bijvoorbeeld wordt aangeboden vanuit gemeenten. Daarnaast is het bij onbetaald aanvullend onderwijs lastig te onderscheiden wanneer er sprake is van aanvullend onderwijs en bijvoorbeeld incidentele hulp van een bevriende medestudent. Het percentage studenten dat hulp krijgt bij de studie kan daardoor hoger liggen.

3 Waarom maken leerlingen in het basisonderwijs gebruik van aanvullend onderwijs?

De afgelopen jaren zijn er verschillende onderzoeken uitgevoerd naar de deelname aan aanvullend onderwijs. Hieruit blijkt dat het gebruik van aanvullend onderwijs is toegenomen (Bisschop et al., 2019; Elffers, 2018; Elffers & Jansen, 2019). Omdat niet alle ouders de kosten van aanvullend onderwijs kunnen betalen, kan deze toename een risico zijn in termen van de kansengelijkheid van leerlingen (Elffers, 2018; Rijksoverheid, 2019). Er is echter nog veel onduidelijk over *waarom* het gebruik van aanvullend onderwijs is toegenomen, en waarom mensen er soms wel en soms niet voor kiezen om gebruik te maken van aanvullend onderwijs.

3.1 Keuze voor basisonderwijs

Voor het onderzoek naar de keuze voor bijles zijn ouders van kinderen aan het eind van de basisschool geselecteerd, omdat dit waarschijnlijk het eerste moment in de schoolloopbaan van hun kind is dat veel ouders de keuze maken om wel of niet bijles in te schakelen. Aanvullend onderwijs komt op de basisschool minder vaak voor dan op de middelbare school, zo ook bijles, in groep 8 gebruikt zo'n 6 procent van de leerlingen betaalde bijles en zo'n 4 procent onbetaalde bijles, terwijl dit op het vo 10 procent en 6 procent is (Bisschop et al., 2019). Daarnaast is het interessant om naar kinderen aan het eind van de basisschool te kijken, omdat soms gesteld wordt dat één van de redenen dat bijles in het po is toegenomen is dat opties voor latere opstroom zijn afgenomen (i.e. Elffers, 2018). Door te kijken naar de keuze voor bijles aan het eind van de basisschool, kunnen mogelijkheden tot latere opstroom in het vo worden meegenomen.

3.2 Vignetonderzoek

Met een vignetonderzoek willen we de kennis over wanneer ouders wel of niet kiezen voor aanvullend onderwijs vergroten. Vignetexperimenten zijn zeer geschikt voor het bestuderen van keuzes van mensen, omdat wordt aangenomen dat mensen vaak zelf niet goed weten waarom ze bepaalde keuzes maken, en het heeft dan niet zo veel zin om mensen in een vragenlijst te vragen waarom ze iets gedaan hebben (Alexander & Becker, 1978). Daarnaast is de kracht van een vignet dat hiermee motieven die op basis van eerder onderzoek belangrijk worden geacht exogeen kunnen worden vastgezet en systematisch worden gevarieerd (Aguinis & Bradley, 2014; Wallander, 2009). Dit betekent dat de onderzoeker kan bepalen in welke 'situaties' een respondent zich bevindt. Deze vignetfactoren zijn het enige zijn dat varieert van meting tot meting (we bekijken immers de variantie binnen een respondent). Dit stelt ons in staat om te concluderen dat de gevonden variatie een gevolg is van de onafhankelijke variabelen. Daarnaast kan het zo zijn dat in werkelijkheid selectie-effecten bestaan, het kan bijvoorbeeld zo zijn dat doordat hoogopgeleide ouders hun kinderen vaker helpen met school deze kinderen minder vaak een achterstand oplopen, waardoor het lastig wordt op te onderzoeken of hoogopgeleide ouders snel bijles inschakelen als hun kind een achterstand hebben. Met een vignet zorg je dat alle ouders net zo vaak in bepaalde situaties 'geplaatst' worden. Tot slot is een voordeel van een vignetonderzoek dat je niet alleen onderzoekt óf bepaalde variabelen een effect hebben op de keuze van ouders om wel of niet bijles in te schakelen, maar ook wat de rol van deze beweegredenen ten opzichte van

elkaar is (Aguinis & Bradley, 2014; Alexander & Becker, 1978; Rossi & Nock, 1982).

In een vignetexperiment krijgen respondenten, in dit geval ouders, meerdere nét andere korte verhalen te zien, en wordt gevraagd hoe ze zich dan zouden gedragen. Doordat ouders meerdere aspecten tegelijk te zien krijgen zijn respondenten zich vaak niet bewust welke het meest doorslaggevend zijn in hun keuze. Hierdoor kan bestudeerd worden welke aspecten in de vignetten hun keuzes beïnvloeden. Aangezien elke respondent meerdere vignetten te zien krijgt kan de verandering binnen dezelfde persoon, op basis van de vignetmanipulaties, bestudeert worden (door middel van multilevel analyses). Op deze manier wordt het belang van de verschillende opgenomen motieven onderzocht, in plaats van ongemeten persoonskenmerken.

Vignetonderzoeken hebben ook beperkingen. Een belangrijke beperking is dat je slechts een beperkt aantal factoren kunt opnemen, en dat je alleen conclusies kunt trekken over deze opgenomen factoren. Om hier zo goed mogelijk mee om te gaan is het belangrijk om de vignetfactoren te baseren op eerder onderzoek (Aguinis & Bradley, 2014). Daarnaast hebben vignetten vaak lagere ecologische validiteit gezien hun hypothetische aard (Aguinis & Bradley, 2014; Wallander, 2009). Een manier waarop we dit probleem hebben beperkt is door onze respondentkeuze, welke overeen komt met de populatie waar we onze resultaten naar willen generaliseren: ouders van groep 7. Dit in tegenstelling tot veel vignetonderzoeken, die vaak gebruik maken van convenience samples. Een onderzoek van Hainmueller, Hangartner en Yanamoto (2015) heeft ook laten zien dat keuzes van mensen zoals ze dat aangeven in vignetonderzoek sterk overeenkomen met daadwerkelijk gedrag. Toch is de ecologische validiteit in ons onderzoek waarschijnlijk iets beperkter. Het is mogelijk lastiger voor ouders om zich situaties over hypothetische kinderen voor te stellen, dan het is om een situatie na te bootsen waar mensen ook in werkelijkheid meerdere gevallen beoordelen, zoals bijvoorbeeld het geval is bij vignetonderzoek waar werkgevers worden gevraagd cv's te beoordelen. Het is dan ook belangrijk om in gedachten te houden dat het vignet geen gedrag maar intenties meet.

3.2.1.1 Focus op betaalde en onbetaalde bijles

Het is belangrijk om het vignet concreet te maken door te focussen op één vorm van aanvullend onderwijs. Er is gekozen om in het vignet te richten op bijles. Hierbij kijken we naar zowel betaalde als onbetaalde bijles, zodat we de keuze voor beide vormen tegen elkaar kunnen afzetten. We kiezen voor bijles omdat dit de meest gebruikte vorm van betaald aanvullend onderwijs in het basisonderwijs is (Bisschop et al., 2019). Daarnaast is ook onbetaalde bijles vaak geïnstitutionaliseerd, het wordt bijvoorbeeld aangeboden door een school, gemeente of stichting (Elffers & Jansen (2019)). Dit maakt dat onbetaalde bijles makkelijker kwantificeerbaar is dan aanvullend onderwijs dat informeel door familie of kennissen wordt gegeven.

3.2.2 Vignetfactoren

Bij een vignetonderzoek is het belangrijk om op basis van literatuur vignetfactoren te selecteren waarvan bekend is dat die een rol te spelen in het keuzeproces van respondenten, en hier zo volledig mogelijk in te zijn. Voor dit onderzoek hebben we de volgende vignetfactoren geselecteerd:

3.2.2.1 Prestaties kind

In de literatuur zijn twee motieven te identificeren die te maken hebben met de prestaties van het kind: remediërende motieven -het inhalen van achterstanden-

en excellerende motieven -het willen verbeteren van bovengemiddelde prestaties (de Geus & Bisschop, 2017; Elffers & Jansen, 2019). Wij hebben hier een extra dimensie aan toegevoegd; motiverende motieven, waarbij we een situatie schetsen waar een kind meer in zijn of haar mars heeft, maar geen zin heeft in school.

3.2.2.2 Opwaartse druk

Louise Elffers stelt in haar boek *De bijlesgeneratie* (Elffers, 2018) dat één van de redenen dat meer mensen de noodzaak voelen aanvullend onderwijs in te schakelen is dat anderen het ook doen; mensen moeten steeds hogere diploma's halen om zich te onderscheiden. Op het vignet maken we zowel onderscheid tussen de hoeveelheid klasgenoten die gebruik maken van bijles (geen, een paar of veel klasgenoten), als het type leerlingen die hier gebruik van maken, zijn dit leerlingen die het niet zo goed doen of juist leerlingen die excelleren.

3.2.2.3 Opstroom

Daarnaast wordt regelmatig gezegd dat de toename van het gebruik van aanvullend onderwijs deels komt doordat het moeilijker is geworden om te wisselen tussen niveaus in het vo. Hierdoor zou het belangrijker zijn geworden om op een zo hoog mogelijk niveau in te stromen, en te voorkomen dat een leerling afzakt, waardoor vaker voor aanvullend onderwijs wordt gekozen (de Geus & Bisschop, 2017; Elffers & Jansen, 2019). Dit modelleren we op het vignet door te variëren in of het makkelijk of lastig is om op de middelbare school een niveau omhoog te gaan, en als dit makkelijk is, wanneer dan, in de tweede klas, na het behalen van het diploma, of beiden.

3.2.2.4 Rol van de basisschool

Een ander motief dat veel genoemd wordt in de literatuur is het compenserend motief, waar ouders aanvullend onderwijs inschakelen omdat ze vinden dat de school tekort schiet (de Geus & Bisschop, 2017; Elffers, 2018). Als ouders het idee hebben dat de school goed zicht heeft op het kunnen van het kind, en haar best doet alles uit het kind te halen wat er in zit, zijn ouders sneller geneigd om teleurstellende prestaties te accepteren.

Tabel 3.1 Vignetfactoren

	Factor	**Manipulatie**
Remediërende vs. excelleren / prestaties van het kind	0	Uw kind heeft een achterstand opgelopen
	1	Uw kind presteert op het niveau dat u denkt dat hij/zij aankan.
	2	Uw kind kan meer, maar heeft vaak geen zin in school
	3	Als uw kind nu en tijdens de middelbare school, heel hard zou werken, zou hij/zij misschien een hoger niveau kunnen halen (bijvoorbeeld havo in plaats van vmbo-t)
Opstroom in vo	0	Als uw kind op de middelbare school op een lager niveau begint, is het lastig om daarna een niveau omhoog te gaan (bijvoorbeeld van vmbo-t naar havo)

	Factor	**Manipulatie**
	1	Als uw kind op de middelbare school op een lager niveau begint, kan hij/zij nog makkelijk een niveau omhoog gaan
Opstroom wanneer	0	[Als optie 0 bij vorige dan deze leeg]
	1	in de tweede klas (bijvoorbeeld van vmbo-t naar havo)
	2	na het behalen van het diploma (bijvoorbeeld na het behalen van een vmbo-t diploma naar de havo)
	3	(bijvoorbeeld van vmbo-t naar havo), zowel in de tweede klas als na het behalen van het middelbareschooldiploma
School schiet te kort	0	U heeft het idee dat de basisschool goed weet wat uw kind kan en uw kind helpt om het zo goed mogelijk te doen op school
	1	U heeft het idee dat de basisschoolschool goed weet wat uw kind kan, maar het de school niet lukt om alles uit uw kind te halen
	2	U heeft het idee dat de basisschool niet goed weet wat uw kind kan
Gebruik bijles veel voorkomend	0	Er zijn geen klasgenoten die bijles volgen
	1	Er zijn een paar klasgenoten die bijles volgen
	2	Er zijn veel klasgenoten die bijles volgen
Opwaartse druk	0	[Als optie 0 bij vorige deze leeg]
	1	vooral leerlingen die het niet zo goed doen
	2	vooral leerlingen die hoge cijfers halen en willen blijven halen
	3	zowel leerlingen die het niet zo goed doen als leerlingen die hoge cijfers halen en willen blijven halen

3.2.3 Respondentkarakteristieken

Vanuit een kansengelijkheidsperspectief willen we ook kijken of de keuze voor het gebruik van bijles verschilt voor ouders van verschillende opleidingsniveaus. We kijken hierbij naar of mbo, hbo en wo opgeleide ouders verschillen in hun waarschijnlijkheid om betaalde en gratis bijles te gebruiken, en naar de interactie met de gemodelleerde vignetfactoren; reageren ouders met andere achtergrondkenmerken anders op bepaalde situaties?

3.2.4 Vragenlijst

Naast het vignetonderzoek is aan de ouders via een vragenlijst gevraagd naar het daadwerkelijk gebruik van aanvullend onderwijs onder deze ouders. Aangezien dit onderzoek plaatsvond tijdens de coronaperiode hebben we er voor gekozen om expliciet te vragen naar zowel de periode voor (kalenderjaar 2019) als tijdens de coronaperiode.

In deze vragenlijst vragen we naar het gebruik van bijles, huiswerkbegeleiding en toetstraining. Voor elk van deze vorm vragen we vervolgens of dit betaalde of gratis bijles was, en door wie dit werd gegeven. Ook vragen we de omvang in tijdsduur van het aanvullend onderwijs, en, indien van toepassing, de kosten.

3.3 Dataverzameling en steekproef

In oktober 2020 zijn voor dit onderzoek 3.300 ouders van leerlingen aan het eind van de basisschool benaderd. Deze personen hebben via DUO een brief met inlogcode voor een online vragenlijst ontvangen. Vanuit het PO 1-cijferbestand zijn leerlingen geselecteerd die in het academisch jaar 2019/2020 in groep 6 van het basisonderwijs zaten (SBO is daarbij niet meegenomen). 1.092 ouders hebben meegedaan aan het onderzoek. Dat is een responserate van 33,1 procent.

3.3.1 Beloning

Onder de deelnemende ouders werden 5 boekenbonnen ter waarde van 50 euro verloot. Deze boekenbonnen werden via DUO naar de winnende respondenten verstuurd.

3.3.2 Randomisatie

In totaal zijn er 336 verschillende vignetcombinaties die getoond kunnen worden aan respondenten. Elke respondent krijgt 6 vignetten te zien. Hierbij is gezorgd dat elke respondent 6 van de 7 opties gerelateerd aan opwaartse druk door klasgenoten te zien krijgt, om maximale variatie hierop te garanderen, zodat het geïnteracteerd kan worden met respondentkarakteristieken. Verder is het compleet random welke vignetfactoren de respondenten te zien krijgen, en in welke volgorde ze welk vignet te zien krijgen.

3.4 Resultaten

3.4.1 Respons

In totaal hebben 1.092 ouders geantwoord op de vragenlijst en het vignet. Dat is een responspercentage van 33,1 procent. Voor de homogeniteit zijn alleen ouders van een kind in groep 7 meegenomen in de analyses. 984 ouders, oftewel 90,1 procent, gaven aan dat hun kind momenteel in groep 7 zit.

Onderstaande tabel laat zien dat de non-respons niet toevallig is. Er wordt vaker geantwoord door mensen zonder een migratieachtergrond, en minder vaak door mensen met een niet-westerse migratieachtergrond. Ook blijken mensen die in de G4 wonen iets minder vaak te antwoorden dan mensen daar buiten, en waren de kinderen van mensen die de vragenlijst invulden iets jonger dan de kinderen van mensen die de vragenlijst niet invulden.

Tabel 3.2 Verschil tussen respondenten en niet-respondenten

	Geen respons	**Wel respons**	**t-waarde**	**p-waarde**
Jongen	0,490	0,510	-1,059	0,290
Geen migratieachtergrond	0,704	0,796	-5,861	0,000
Niet-westerse migratieachtergrond	0,209	0,128	6,081	0,000

	Geen respons	Wel respons	t-waarde	p-waarde
Westerse migratieachtergrond	0,086	0,076	1,042	0,298
G4	0,145	0,121	1,976	0,048
Leeftijd	9,022	8,930	4,803	0,000
Zeer sterk stedelijk	0,238	0,213	1,589	0,112
Sterk stedelijk	0,315	0,317	-0,095	0,924
Matig stedelijk	0,160	0,177	-1,210	0,226
Weinig stedelijk	0,207	0,213	-0,423	0,672
Niet stedelijk	0,080	0,080	0,049	0,961

3.4.2 Weging

Omdat er sprake is van selectieve non-respons worden de resultaten van de ingevulde vragenlijsten gewogen. Door te wegen worden de antwoorden van ouders uit groepen die de vragenlijst minder vaak invullen (bijvoorbeeld ouders met een migratieachtergrond) zwaarder meegewogen dan antwoorden van ouders uit groepen die vaker de vragenlijst invullen. Er wordt gebruik gemaakt van inverse probability weighting, waarbij we respons voorspellen op basis van een logit model. De achtergrondkenmerken geslacht kind, stedelijkheid en etniciteit, worden als predictoren gebruikt. Er wordt niet gewogen op de opleiding of het inkomen van de ouders, omdat deze kenmerken alleen bekend zijn voor ouders die de vragenlijst hebben ingevuld.

De resultaten van het vignet zijn niet gewogen. Dit heeft te maken met het feit dat de opzet van een vignetonderzoek fundamenteel anders is. Elke respondent beoordeelt meerdere vignetten (in dit geval 6), en bij de analyse worden de vignetten gezien als het analyseniveau. Omdat iedere persoon meerdere vignetten beoordeelt zijn de vignetten 'genest' binnen een respondent. Hiermee testen we de verandering binnen de persoon op basis van de vignetfactoren, in plaats van ongemeten persoonskenmerken. In andere woorden, sommige ouders zullen altijd meer of minder bereid zijn om bijles in te schakelen, maar doordat er meerdere observaties binnen deze persoon zijn kunnen we kijken hoe de vignetfactoren hun keuze beïnvloeden. Omdat we de variatie binnen personen analyseren is het niet nodig om ook nog te wegen.

3.4.3 Resultaten vignet

In het vignetonderzoek kregen ouders 6 scenario's te zien, en werd hen gevraagd hoe waarschijnlijk (op een 5-punts likert-schaal) het is dat zij in die situatie betaalde of gratis bijles zouden gebruiken. Betaalde bijles werd hier gedefinieerd als: *€140 per maand, 1 uur per week, één op één bijles, bij een professioneel instituut met goede leraren.* Gratis bijles werd hier gedefinieerd als *Gratis, 1 uur per week. Georganiseerd door de gemeente, lessen gegeven door vrijwilligers.*

Allereerst valt op dat ouders gemiddeld genomen aangeven dat het waarschijnlijker is dat ze gratis bijles inschakelen dan betaalde bijles. Op een vijfpunts-schaal die loopt van 'zeer onwaarschijnlijk', 'onwaarschijnlijk', 'niet waarschijnlijk, niet onwaarschijnlijk', 'waarschijnlijk', 'zeer waarschijnlijk' scoren ouders voor betaalde bijles gemiddeld 2,5, ofwel tussen onwaarschijnlijk en niet waarschijnlijk, niet onwaarschijnlijk. Voor gratis bijles is dat 3,2, ofwel, net

hoger dan niet waarschijnlijk, niet onwaarschijnlijk. Dus, als reactie op exact dezelfde scenarios geven ouders vaker aan wat waarschijnlijker te zijn om gratis bijles te gebruiken dan betaalde bijles.

Figuur 3.1 Waarschijnlijkheid om gratis of betaalde bijles in te schakelen

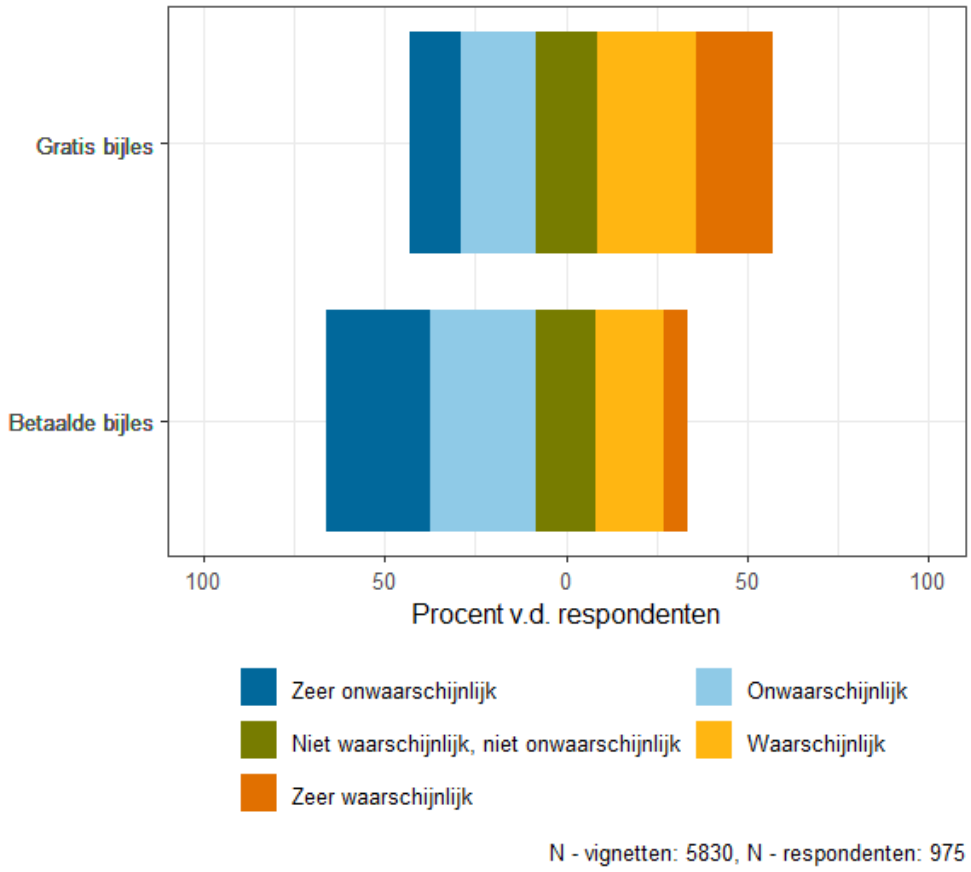

3.4.3.1 Rol van vignetfactoren

We maken gebruik van een lineair multilevelmodel met een random intercept voor persoon, omdat de vignetten 'genest' zijn binnen respondenten (elke respondent kreeg 6 vignetten te zien). Als robustness zijn o.a. een ordinaal model en fixed-effects model gedraaid, met zeer vergelijkbare resultaten (zie paragraaf 'Robustness').

Eerst is de Intraclass Correlation Coefficient bepaald op basis van het nulmodel. De ICC is 61,24 voor betaalde bijles, en 62,78 voor gratis bijles. Met andere woorden, ruim 60 procent van de variantie wordt verklaard door het respondentniveau, en de overige 38,76 procent (betaalde bijles) en 37,22 procent (gratis bijles) wordt verklaard door het vignetniveau. Dat betekent dat de factoren die we op het vignet gespecificeerd hebben bijna 40 procent van de variantie verklaren, en de overige 60 procent verklaard wordt door verschillen tussen mensen.

Onderstaand figuur laat de effecten van de vignetfactoren op de waarschijnlijkheid om betaalde of gratis bijles in te willen schakelen zien. Ten eerste valt op dat er geen verschillen zijn in de rol die de vignetfactoren spelen op de waarschijnlijkheid om betaalde of om onbetaalde bijles te gebruiken.

Uit onderstaand figuur blijkt verder dat de kans dat ouders van kinderen uit groep 7 bijles willen inschakelen voor hun kind het meest toeneemt wanneer hun kind een achterstand heeft, vergeleken met wanneer het kind op niveau presteert. Dit is een verschil van ongeveer 0,9 op een 5-puntsschaal. Als een kind meer kan, maar vaak geen zin heeft, of als een kind met heel hard werk misschien net een hoger niveau aan zou kunnen, zijn ouders iets waarschijnlijker om bijles in te schakelen dan als hun kind op niveau presteert. De betrouwbaarheidsintervallen van *Kan meer, maar vaak geen zin* en *Met hard werk misschien hoger niveau* overlappen, wat betekent dat deze categorieën niet van elkaar verschillen.

Ook de rol van de basisschool is belangrijk. Als ouders het idee hebben dat de basisschool goed weet wat hun kind kan en het kind helpt om het zo goed mogelijk te doen op school, zijn zij minder waarschijnlijk om bijles in te willen schakelen. Wanneer de school geen goed zicht heeft op de potenties van het kind, of wanneer de school dit zicht wel heeft maar het de school niet lukt om alles uit het kind te halen kiezen ouders eerder voor bijles, dit verschil is ongeveer 0,3 op de vijfpuntsschaal. De betrouwbaarheidsintervallen van deze categorieën overlappen, er is hierbij dus geen verschil tussen of de school dit zicht heeft maar het niet lukt, of dat dit zicht niet heeft.

Wanneer ouders van groep 7 leerlingen het idee hebben dat opstroom in het vo lastig is, zijn zij meer geneigd om bijles in te schakelen dan wanneer ze dit zien als makkelijk. Het maakt daarbij niet uit of de mogelijkheid tot opstroom in de tweede klas of aan het eind van de middelbare school is, of beide (de betrouwbaarheidsintervallen overlappen met de nullijn, en verschillen dus niet significant van de referentiecategorie, en overlappen met elkaar). Er wordt vaak gezegd dat de toename van het gebruik van aanvullend onderwijs deels komt doordat het moeilijker is geworden om te wisselen tussen niveaus in het vo. Hierdoor zou het belangrijker zijn geworden om op een zo hoog mogelijk niveau in te stromen, en te voorkomen dat een leerling afzakt, waardoor vaker voor aanvullend onderwijs wordt gekozen (de Geus & Bisschop, 2017; Elffers, 2018).

Of klasgenoten ook bijles gebruiken speelt slechts een beperkte rol in het keuzeproces van ouders om hun kinderen bijles te geven. De categorieën overlappen veelal met de nullijn, dan wel met elkaar, wat betekent dat ze vaak niet van de referentiecategorie of elkaar verschillen. In een aantal gevallen zijn er wel significante effecten, deze zijn echter erg klein, en er lijkt geen duidelijk patroon naar voren te komen. Ook in het onderzoek van Oberon/SEO, waar ouders direct gevraagd wordt naar hun motieven voor gebruik van betaalde bijles, wordt het feit dat vrienden of klasgenoten ook bijles gebruiken nauwelijks als reden aangevoerd (de Geus & Bisschop, 2017).

Figuur 3.2 Keuzemotieven van ouders voor het gebruik van bijles

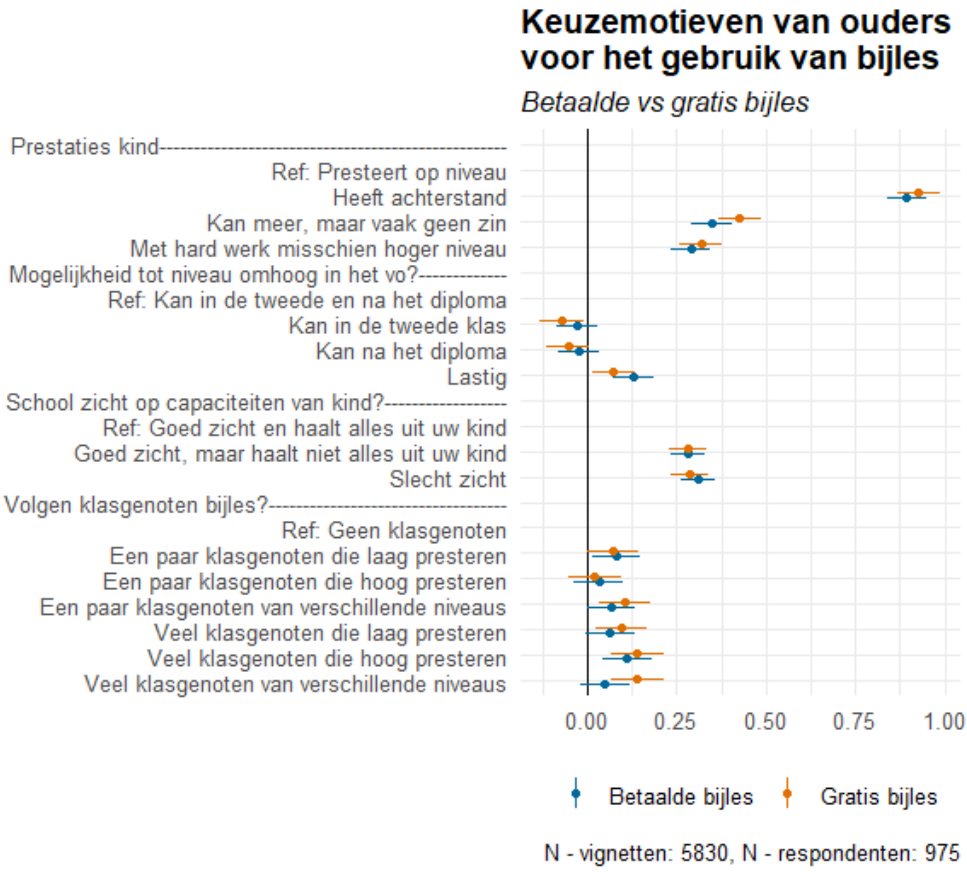

Om te testen of bepaalde vignetfactoren ook meer variantie verklaren dan anderen is bekeken hoeveel variantie het model verklaart wanneer één factor achterwege wordt gelaten. In onderstaande tabellen wordt de fit van een gereduceerd model, waarin één van de vignetfactoren is weggelaten, vergeleken met dat van het volledige model. Daaruit blijkt dat de meeste variantie verklaard wordt door de factor *prestaties*, gevolgd door *school* en *opstroom* en slechts een klein deel door *klasgenoten*.

Tabel 3.3 Relevantie van de vignetfactoren - betaalde bijles

	Sum sq	Mean sq	Df	f-waarde	p-waarde
Prestaties	506,395	168,798	3	345,118	0,000
Opstroom	20,463	6,821	3	13,946	0,000
School	94,374	47,187	2	96,477	0,000
Klasgenoten	6,094	1,016	6	2,077	0,053

Tabel 3.4 Relevantie van de vignetfactoren - gratis bijles

	Sum sq	Mean sq	Df	f-waarde	p-waarde
Prestaties	536,384	178,795	3	324,114	0,000
Opstroom	15,230	5,077	3	9,203	0,000
School	85,527	42,763	2	77,520	0,000
Klasgenoten	13,940	2,323	6	4,212	0,000

3.4.3.2 Robustness

Als robustness-check hebben we ook een fixed-effectsmodel en een ordinaal regressiemodel geschat.

Het multilevelmodel en fixed-effectsmodel zijn beiden manieren om met de geneste structuur van de data om te gaan. Er is gekozen om het mulitilevelmodel primair te presenteren, omdat deze complexere structuren aankunnen, waar je variabelen op niveau-2 (de respondent) opnemen in het model, iets wat bij fixed-effectsmodellen colineariteitsproblemen geeft. Als robustness-check is ook het fixed-effectsmodel met persoonsdummies gedraaid. Zoals hieronder te zien is zijn de resultaten van het multilevel en fixed-effectsmodel zeer vergelijkbaar.

Omdat de afhankelijke variabele een Likert-schaal is, is ook een ordinaal model met een cumulatieve logit-link bekeken; de afhankelijke variabele is immers niet lineair, maar cumulatief. Echter, de verschillen in resultaten van ordinale en OLS model zijn minimaal, en daarom is gekozen om het makkelijker te interpreteren OLS model primair te presenteren. In onderstaande tabel is te zien dat dezelfde variabelen significant zijn en het effect in dezelfde richting is. Let er op dat de coëfficiënten niet één op één te vergelijken zijn; het ordinale model moet geïnterpreteerd worden in relatie tot de tresholds onderaan. De estimates voor de significante variabelen verhogen de score van een respondent, en daarmee in welke 'categorie' van de afhankelijke variabele deze valt.

Tabel 3.5 Robustness analyses modelkeuze - Betaalde bijles

	Multilevel	**Fixed effects**	**Ordinaal**
Constante	1,783 ***	0,490	
	(0,050)	(0,288)	
Heeft achterstand	0,894 ***	0,895 ***	1,285 ***
	(0,028)	(0,029)	(0,069)
Kan meer, maar vaak geen zin	0,349 ***	0,347 ***	0,565 ***
	(0,029)	(0,029)	(0,068)
Met hard werk misschien hoger niveau	0,291 ***	0,290 ***	0,441 ***
	(0,028)	(0,029)	(0,068)
Kan in de tweede klas	-0,028	-0,029	-0,032
	(0,029)	(0,029)	(0,068)
Kan na het diploma	-0,023	-0,024	-0,012
	(0,028)	(0,029)	(0,067)
Lastig	0,130 ***	0,125 ***	0,254 ***
	(0,029)	(0,029)	(0,068)
Goed zicht, maar haalt niet alles uit uw kind	0,281 ***	0,286 ***	0,331 ***
	(0,025)	(0,025)	(0,059)
Slecht zicht	0,310 ***	0,312 ***	0,415 ***
	(0,024)	(0,025)	(0,058)

	Multilevel	Fixed effects	Ordinaal
Een paar klasgenoten die laag presteren	0,081 *	0,082 *	0,150
	(0,035)	(0,035)	(0,089)
Een paar klasgenoten die hoog presteren	0,032	0,031	0,076
	(0,035)	(0,035)	(0,090)
Een paar klasgenoten van verschillende niveaus	0,067	0,067	0,130
	(0,035)	(0,035)	(0,089)
Veel klasgenoten die laag presteren	0,064	0,064	0,120
	(0,035)	(0,035)	(0,089)
Veel klasgenoten die hoog presteren	0,112 **	0,109 **	0,236 **
	(0,035)	(0,035)	(0,090)
Veel klasgenoten van verschillende niveaus	0,049	0,047	0,145
		(0,404)	
Zeer onwaarschijnlijk | Onwaarschijnlijk			0,037
			(0,095)
Onwaarschijnlijk | Niet waarschijnlijk, niet onwaarschijnlijk			1,332 ***
			(0,096)
Niet waarschijnlijk, niet onwaarschijnlijk | Waarschijnlijk			2,131 ***
			(0,099)
Waarschijnlijk | Zeer waarschijnlijk			3,771 ***
			(0,110)
N - vignetten	5.713	5.713	5.713
N - respondenten	975	975	975

*** p < 0,001; ** p < 0,010; * p < 0,050

Tabel 3.6 Robustness analyses modelkeuze - Gratis bijles

	Multilevel	Fixed effects	Ordinaal
Constante	2,521 ***	3,471 ***	
	(0,053)	(0,306)	
Heeft achterstand	0,928 ***	0,930 ***	1,246 ***
	(0,030)	(0,031)	(0,069)

	Multilevel	**Fixed effects**	**Ordinaal**
Kan meer, maar vaak geen zin	0,426 ***	0,429 ***	0,529 ***
	(0,031)	(0,031)	(0,068)
Met hard werk misschien hoger niveau	0,320 ***	0,323 ***	0,386 ***
	(0,030)	(0,030)	(0,067)
Kan in de tweede klas	-0,071 *	-0,075 *	-0,015
	(0,031)	(0,031)	(0,067)
Kan na het diploma	-0,054	-0,055	-0,056
	(0,030)	(0,031)	(0,066)
Lastig	0,073 *	0,068 *	0,187 **
	(0,030)	(0,031)	(0,067)
Goed zicht, maar haalt niet alles uit uw kind	0,281 ***	0,283 ***	0,352 ***
	(0,026)	(0,027)	(0,058)
Slecht zicht	0,287 ***	0,288 ***	0,373 ***
	(0,026)	(0,026)	(0,058)
Een paar klasgenoten die laag presteren	0,072	0,071	0,107
	(0,037)	(0,037)	(0,089)
Een paar klasgenoten die hoog presteren	0,022	0,024	-0,013
	(0,038)	(0,038)	(0,089)
Een paar klasgenoten van verschillende niveaus	0,106 **	0,107 **	0,116
	(0,037)	(0,037)	(0,088)
Veel klasgenoten die laag presteren	0,095 *	0,095 *	0,124
	(0,037)	(0,037)	(0,088)
Veel klasgenoten die hoog presteren	0,139 ***	0,139 ***	0,169
	(0,038)	(0,038)	(0,089)
Veel klasgenoten van verschillende niveaus	0,140 ***	0,141 ***	0,173
		(0,429)	
Zeer onwaarschijnlijk | Onwaarschijnlijk			-0,973 ***
			(0,096)
Onwaarschijnlijk | Niet waarschijnlijk, niet onwaarschijnlijk			0,243 **
			(0,094)

	Multilevel	Fixed effects	Ordinaal
Niet waarschijnlijk, niet onwaarschijnlijk | Waarschijnlijk			0,985 ***
			(0,095)
Waarschijnlijk | Zeer waarschijnlijk			2,324 ***
			(0,099)
N - vignetten	5.687	5.687	5.687
N - respondenten	975	975	975

*** p < 0,001; ** p < 0,010; * p < 0,050

Daarnaast zijn ook als robustness analyses het werkelijke gebruik van bijles specifiek en aanvullend onderwijs algemeen meegenomen als controlevariabelen. Hiervoor is de informatie zoals opgehaald in de bijgevoegde vragenlijst gebruikt. Ouders werden gevraagd of hun kind in 2019 aanvullend onderwijs had gebruikt, en zo ja wat voor type aanvullend onderwijs. Er is in één model gecontroleerd voor het gebruik van bijles, en in één model gecontroleerd voor het gebruik van aanvullend onderwijs (bijles, huiswerkbegeleiding en toetstraining). Zoals in onderstaande tabellen te zien is zijn mensen van wie het kind bijles of aanvullend onderwijs gebruikt heeft waarschijnlijker om in het vignet aan te geven bijles te willen gebruiken. Controleren voor het werkelijke gebruik van bijles verandert de rol die de vignetfactoren spelen niet.

Tabel 3.7 Robustness analyses controle voor gebruik bijles en aanvullend onderwijs - betaalde bijles

	Zonder controle	Wel/niet bijles	Wel/niet aanvullend onderwjis
Constante	1,783 ***	1,732 ***	1,715 ***
	(0,050)	(0,050)	(0,052)
Heeft achterstand	0,894 ***	0,893 ***	0,894 ***
	(0,028)	(0,028)	(0,028)
Kan meer, maar vaak geen zin	0,349 ***	0,349 ***	0,350 ***
	(0,029)	(0,029)	(0,029)
Met hard werk misschien hoger niveau	0,291 ***	0,289 ***	0,290 ***
	(0,028)	(0,028)	(0,028)
Kan in de tweede klas	-0,028	-0,029	-0,028
	(0,029)	(0,029)	(0,029)
Kan na het diploma	-0,023	-0,023	-0,023
	(0,028)	(0,028)	(0,028)
Lastig	0,130 ***	0,129 ***	0,129 ***
	(0,029)	(0,029)	(0,029)

	Zonder controle	**Wel/niet bijles**	**Wel/niet aanvullend onderwijs**
Goed zicht, maar haalt niet alles uit uw kind	0,281 ***	0,282 ***	0,281 ***
	(0,025)	(0,025)	(0,025)
Slecht zicht	0,310 ***	0,311 ***	0,310 ***
	(0,024)	(0,024)	(0,024)
Een paar klasgenoten die laag presteren	0,081 *	0,082 *	0,081 *
	(0,035)	(0,035)	(0,035)
Een paar klasgenoten die hoog presteren	0,032	0,032	0,032
	(0,035)	(0,035)	(0,035)
Een paar klasgenoten van verschillende niveaus	0,067	0,067	0,067
	(0,035)	(0,035)	(0,035)
Veel klasgenoten die laag presteren	0,064	0,064	0,064
	(0,035)	(0,035)	(0,035)
Veel klasgenoten die hoog presteren	0,112 **	0,112 **	0,112 **
	(0,035)	(0,035)	(0,035)
Veel klasgenoten van verschillende niveaus	0,049	0,049	0,049
	(NA)	(NA)	(NA)
Gebruik van bijles		0,554 ***	
		(0,112)	
Gebruik van aanvullend onderwijs			0,346 ***
			(0,082)
N - vignetten	5.713	5.713	5.713
N - respondenten	975	975	975

*** p < 0,001; ** p < 0,010; * p < 0,050

Tabel 3.8 Robustness analyses controle voor gebruik bijles en aanvullend onderwijs - gratis bijles

	Zonder controle	**Wel/niet bijles**	**Wel/niet aanvullend onderwijs**
Constante	2,521 ***	2,468 ***	2,420 ***

	Zonder controle	**Wel/niet bijles**	**Wel/niet aanvullend onderwijs**
	(0,053)	(0,054)	(0,056)
Heeft achterstand	0,928 ***	0,927 ***	0,928 ***
	(0,030)	(0,030)	(0,030)
Kan meer, maar vaak geen zin	0,426 ***	0,426 ***	0,426 ***
	(0,031)	(0,031)	(0,031)
Met hard werk misschien hoger niveau	0,320 ***	0,318 ***	0,319 ***
	(0,030)	(0,030)	(0,030)
Kan in de tweede klas	-0,071 *	-0,072 *	-0,071 *
	(0,031)	(0,031)	(0,031)
Kan na het diploma	-0,054	-0,054	-0,054
	(0,030)	(0,030)	(0,030)
Lastig	0,073 *	0,072 *	0,072 *
	(0,030)	(0,030)	(0,030)
Goed zicht, maar haalt niet alles uit uw kind	0,281 ***	0,281 ***	0,281 ***
	(0,026)	(0,026)	(0,026)
Slecht zicht	0,287 ***	0,287 ***	0,287 ***
	(0,026)	(0,026)	(0,026)
Een paar klasgenoten die laag presteren	0,072	0,072	0,072
	(0,037)	(0,037)	(0,037)
Een paar klasgenoten die hoog presteren	0,022	0,022	0,022
	(0,038)	(0,038)	(0,038)
Een paar klasgenoten van verschillende niveaus	0,106 **	0,106 **	0,106 **
	(0,037)	(0,037)	(0,037)
Veel klasgenoten die laag presteren	0,095 *	0,095 *	0,095 *
	(0,037)	(0,037)	(0,037)
Veel klasgenoten die hoog presteren	0,139 ***	0,139 ***	0,139 ***
	(0,038)	(0,038)	(0,038)

	Zonder controle	**Wel/niet bijles**	**Wel/niet aanvullend onderwijs**
Veel klasgenoten van verschillende niveaus	0,140 ***	0,141 ***	0,140 ***
	(NA)	(NA)	(NA)
Gebruik van bijles		0,571 ***	
		(0,122)	
Gebruik van aanvullend onderwijs			0,515 ***
			(0,089)
N - vignetten	5.687	5.687	5.687
N - respondenten	975	975	975

*** p < 0,001; ** p < 0,010; * p < 0,050

3.4.3.3 Opleidingsniveau ouders

Voor onderstaande analyses wordt opleidingsniveau ouders uitgesplitst in 3 categorieën. In de vragenlijst werd dit uitgesplitst naar 4 opties, maar de twee mbo-categorieën bevatten weinig respondenten, waarna gekozen is om deze groepen samen te voegen.

Tabel 3.9 Opleidingsniveau ouders, zoals geantwoord

	#Totaal
Mbo 2 of lager	78
Mbo 3 of 4	260
Hbo	389
Wo of hoger	235
Dat zeg ik liever niet	22
#Totaal	984

Tabel 3.10 Opleidingsniveau ouders, zoals gecodeerd

	#Totaal
Mbo of lager	338
Hbo	389
Wo of hoger	235
#Totaal	962

Wanneer we de bereidheid om gratis of betaalde bijles te gebruiken splitsen naar opleidingsniveau dan valt op dat alle drie de groepen aangeven waarschijnlijker te zijn om gratis bijles te gebruiken dan betaalde bijles. Echter, als opleidingsniveau oploopt neemt de bereidheid voor gratis bijles af en voor betaalde bijles toe.

Tabel 3.11 Waarschijnlijkheid voor betaalde of onbetaalde bijles, naar opleidingsniveau

	Mbo	**Hbo**	**Wo**
Betaalde bijles, gemiddelde	2,338	2,429	2,624
s.d.	1,183	1,278	1,333
Gratis bijles, gemiddelde	3,471	3,081	2,958
s.d.	1,259	1,373	1,401

Figuur 3.3 Waarschijnlijkheid om betaalde of gratis bijles te gebruiken naar opleidingsniveau

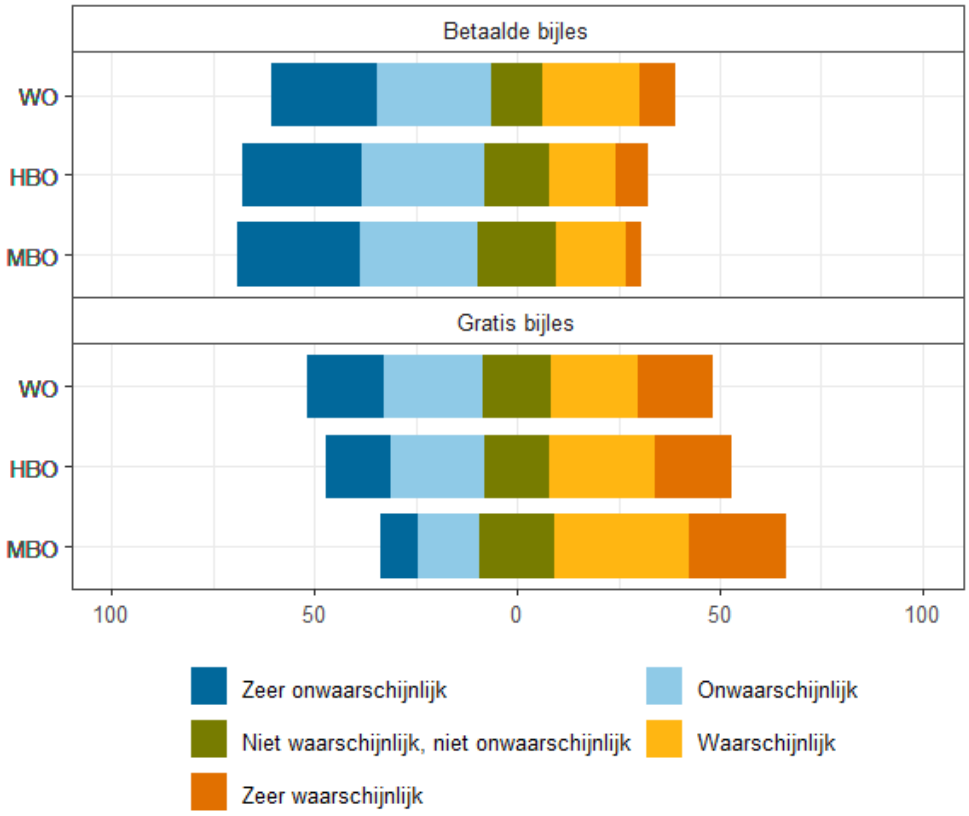

N - vignetten: 5706, N - respondenten: 954

Dat blijkt ook uit de regressie. Mbo- en wo-opgeleide ouders verschillen significant van elkaar in zowel de waarschijnlijkheid om betaalde als gratis bijles te volgen. Hbo verschilt niet altijd statistisch significant van de andere twee groepen (alleen voor gratis bijles verschilt hbo significant van mbo), maar de puntschatting valt er wel tussen.

Figuur 3.4 Keuzemotieven van ouders voor het gebruik van bijles betaald versus gratis

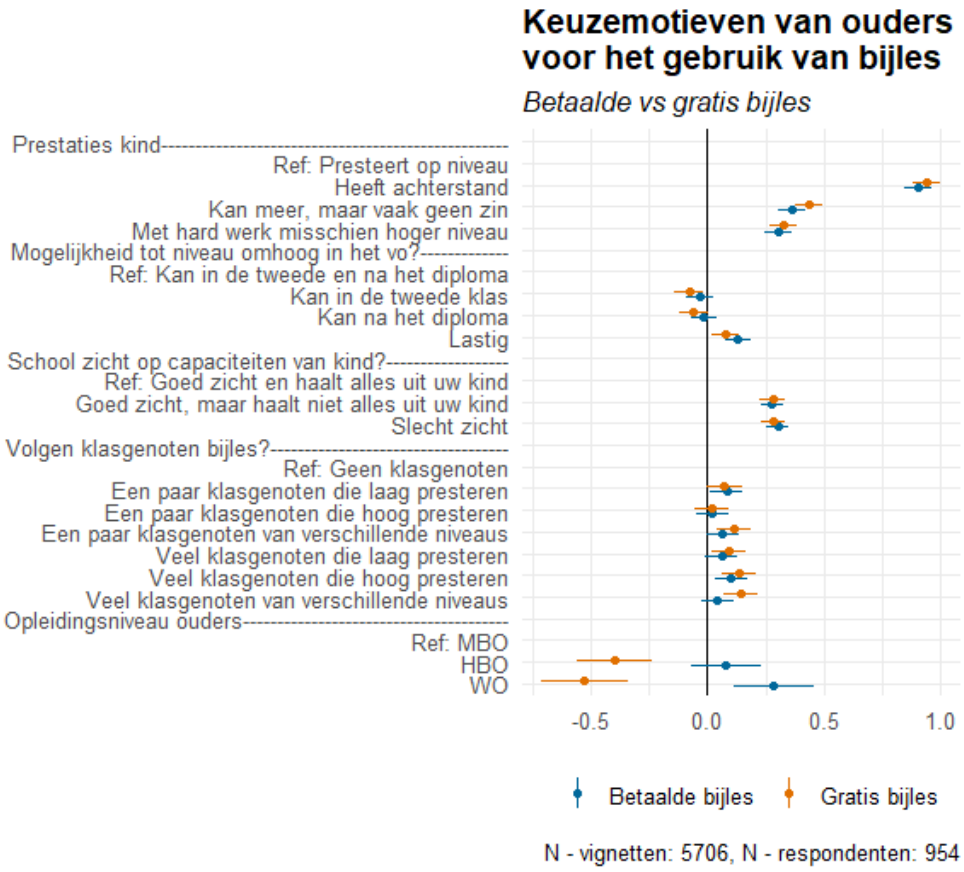

Het is ook mogelijk dat de vignetfactoren een ander effect hebben voor laag, middel of hoogopgeleide ouders. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat hoogopgeleide ouders meer bezig zijn met of er andere hoogpresterende klasgenoten zijn die bijles gebruiken, of dat mogelijkheden tot opstroom voor hen een grotere rol spelen. In onderstaande figuren is de populatie gesplitst naar opleidingsniveau, en wordt nog steeds op dezelfde wijze variatie binnen personen bekeken. Of de vignetfactoren dezelfde rol spelen voor de verschillende groepen valt af te lezen door het al dan niet overlappen van de betrouwbaarheidsintervallen.

Uit onderstaande figuur blijkt dat ouders van verschillende opleidingsniveaus op dezelfde aspecten letten in hun keuze om wel of niet bijles in te schakelen: de prestaties van het kind (met name of hij of zij een achterstand heeft) hebben het grootste effect op hun keuze voor bijles, gevolgd door de rol van de school en de mogelijkheden tot opstroom. Wel neemt de neiging om bijles in te schakelen in deze situaties sterker toe als opleidingsniveau toeneemt, wat suggereert dat wo-opgeleide ouders eerder geneigd zijn om in te grijpen dan hbo-opgeleide ouders, gevolgd door mbo-opgeleide ouders.

Figuur 3.5 Keuzemotieven van ouders voor het gebruik van betaalde bijles naar opleidingsniveau

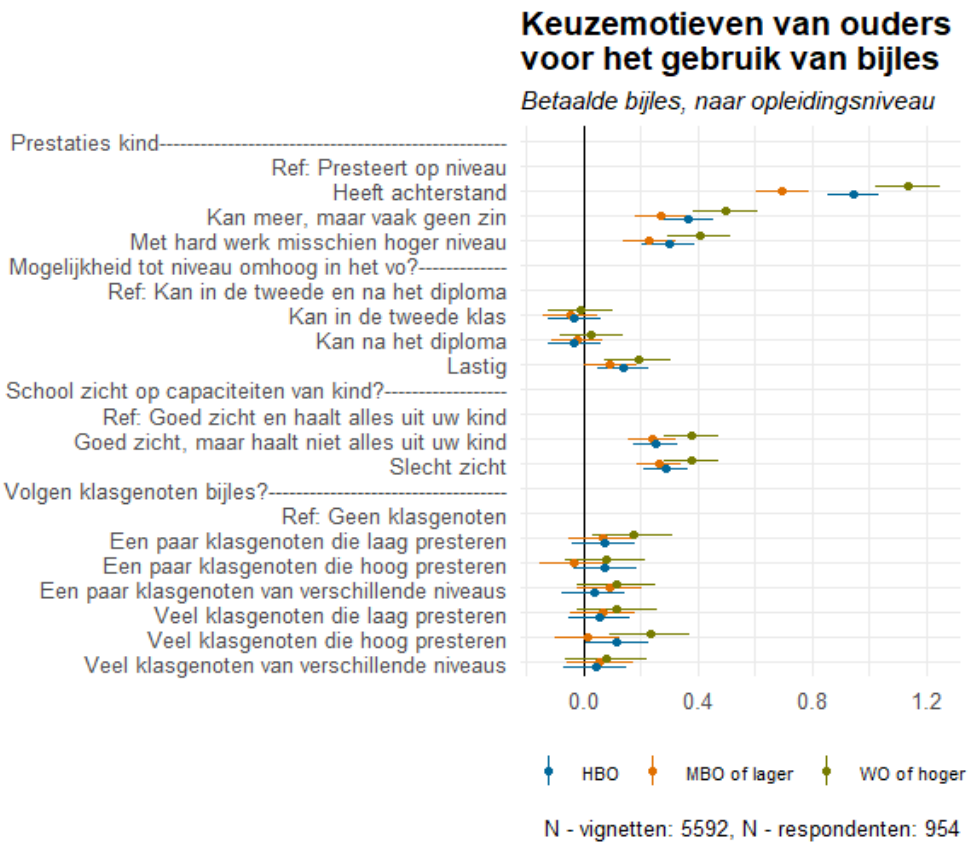

Figuur 3.6 Keuzemotieven van ouders voor het gebruik van gratis bijles naar opleidingsniveau

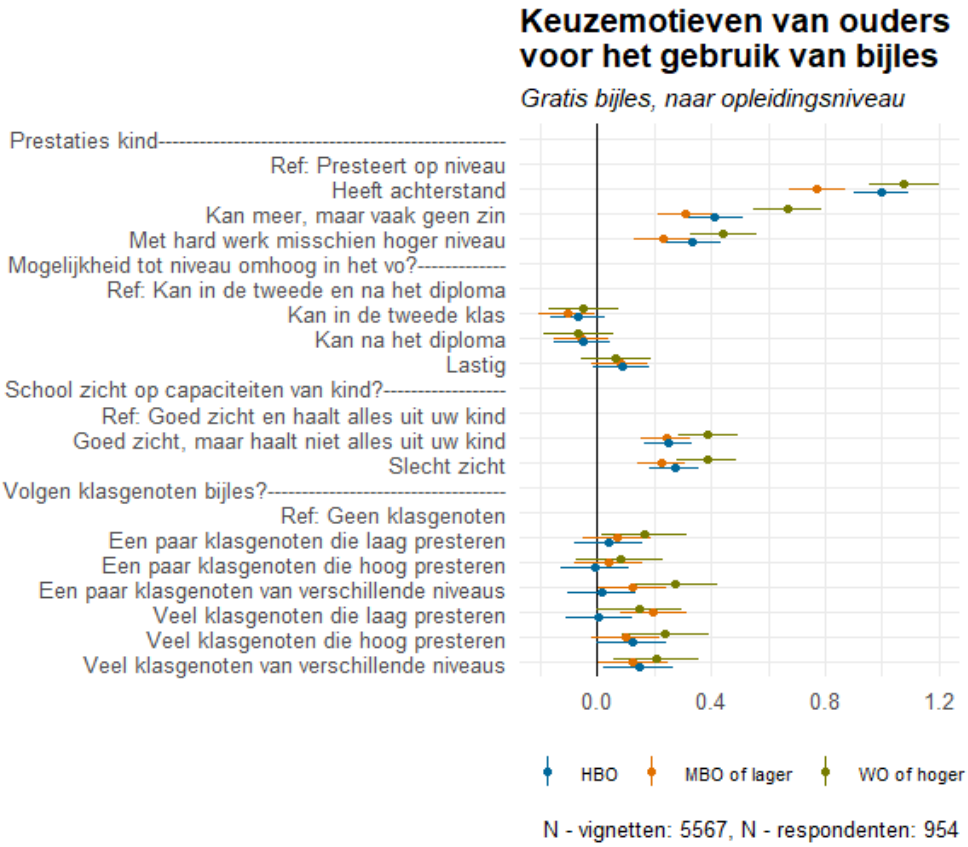

3.4.4 Resultaten vragenlijst bij het vignet

Omdat er sprake is van selectieve non-respons worden de resultaten van de ingevulde vragenlijsten gewogen. Door te wegen worden de antwoorden van ouders uit groepen die de vragenlijst minder vaak invullen (bijvoorbeeld ouders met een migratieachtergrond) zwaarder meegewogen dan antwoorden van ouders uit groepen die vaker de vragenlijst invullen. Er wordt gebruik gemaakt van inverse probability weighting, waarbij we respons voorspellen op basis van een logit model. De achtergrondkenmerken geslacht kind, stedelijkheid en etniciteit, worden als predictoren gebruikt. Er wordt niet gewogen op de opleiding of het inkomen van de ouders, omdat deze kenmerken alleen bekend zijn voor ouders die de vragenlijst hebben ingevuld.

3.4.4.1 Gebruik van aanvullend onderwijs

Twintig procent van de ouders van leerlingen uit groep 7 gaven aan dat hun kind in 2019 gebruik had gemaakt van aanvullend onderwijs. Het meest voorkomend was het gebruik van bijles.

Figuur 3.7 Percentage kinderen dat in 2019 aanvullend onderwijs volgde

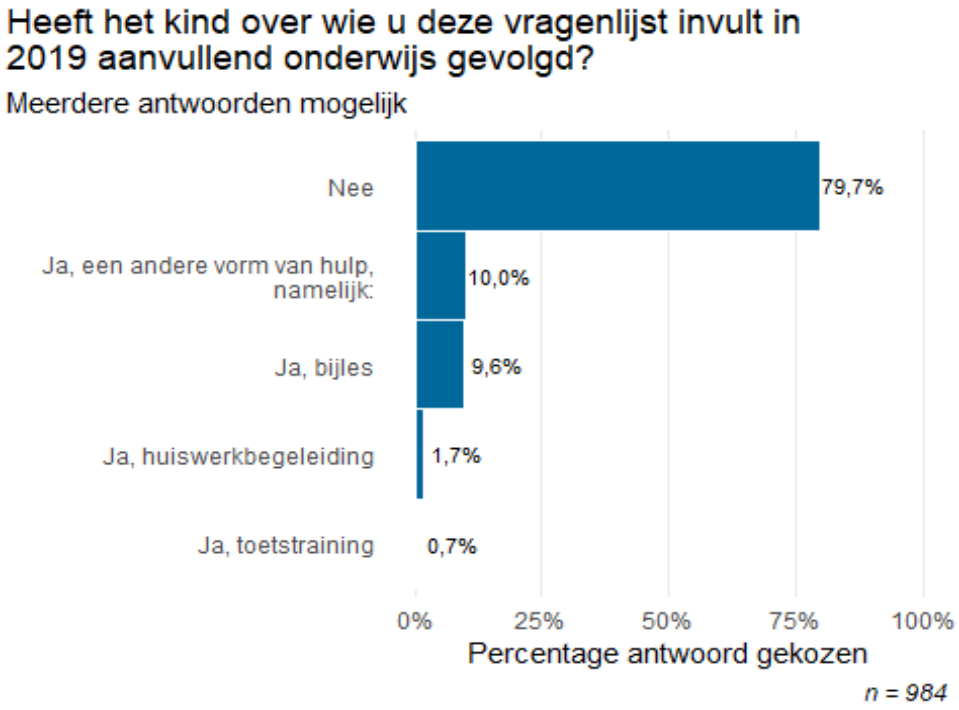

Het ging hierbij in ongeveer de helft van de gevallen om gratis bijles, aangeboden via de school of gemeente of de kennissenkring en in de helft van de gevallen om betaalde bijles.

Figuur 3.8 Percentage kinderen dat in 2019 bijles volgde

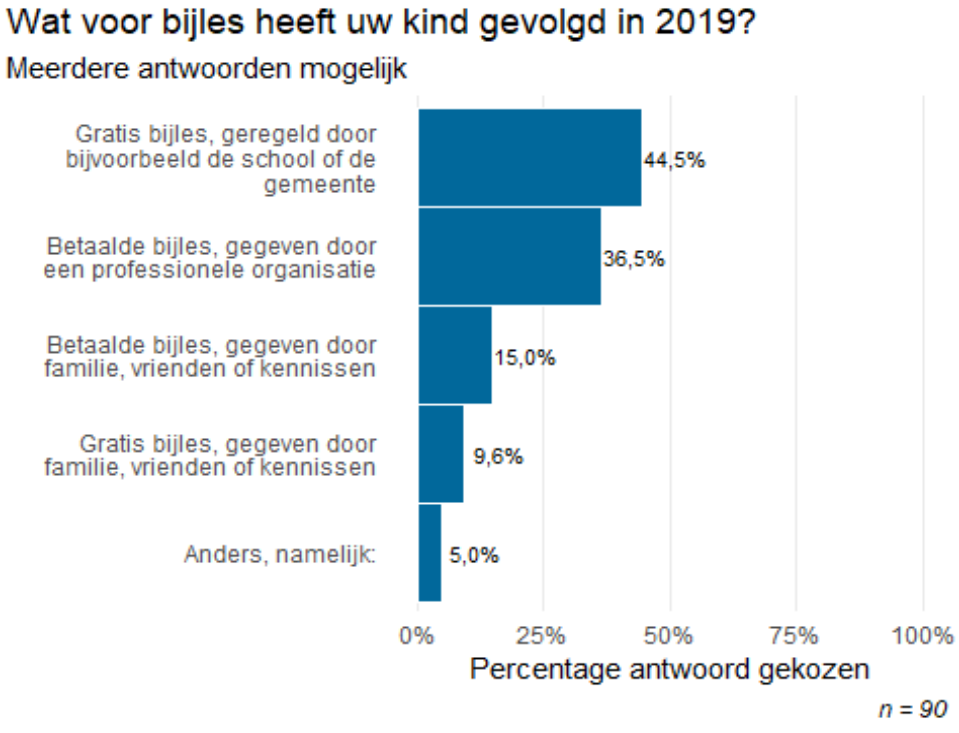

De mediane kosten voor ouders die bijles door een professionele organisatie inschakelden waren in 2019 718 euro, met een range van €0 tot €2250.

Figuur 3.9 Bedrag dat in 2019 aan bijles door een professionele organisatie werd uitgegeven

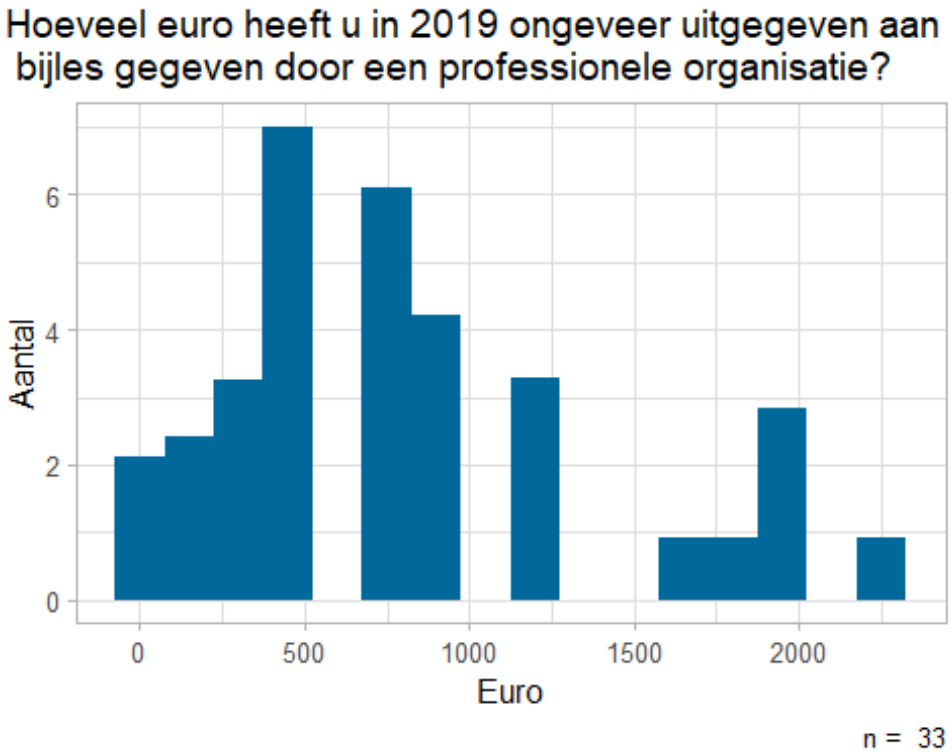

3.4.4.2 Hulp van ouders

58 procent van de ouders van leerlingen uit groep 7 geeft aan dat zij hun kind helpen bij het schoolwerk. Het gaat hierbij meestal hulp bij rekenen (27 procent), algemene begeleiding bij het huiswerk (25 procent) of hulp bij lezen (25 procent). Drieentwintig procent van de ouders geeft aan hierbij gebruik te maken van (online) oefensystemen, zoals Squla, TopiaTrainer, Rekentuin, Taalzee, Muiswerk, de Sommenfabriek of Junior Einstein.

Figuur 3.10 Percentage ouders dat zelf bijles of andere hulp gaf aan kind in 2019

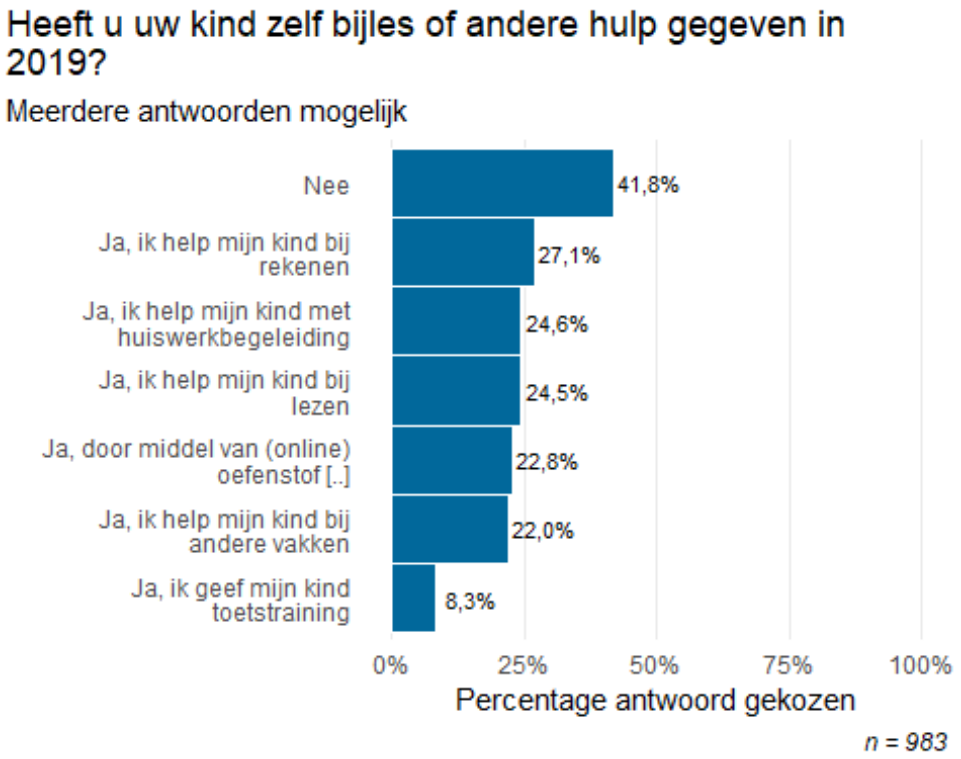

Ouders van verschillende opleidingsniveaus helpen hun kind ongeveer even vaak, maar wat voor hulp zij aanbieden verschilt licht. Wo-opgeleide ouders zijn minder waarschijnlijk dan hbo opgeleide ouders om hun kind te helpen met rekenen of 'andere vakken'.

Tabel 3.12 Verschillen tussen opleidingsniveau's waarmee ze hun kind helpen (ref: hbo)

	Geen bijles	**Lezen**	**Rekenen**	**Andere vakken**	**Huiswerk-begeleiding**	**Toets-training**	**Online oefenstof**
Inter-cept	0,398 ***	0,248 ***	0,296 ***	0,245 ***	0,254 ***	0,073 ***	0,234 ***
	(0,025)	(0,022)	(0,023)	(0,021)	(0,022)	(0,014)	(0,022)
Mbo	0,029	0,023	-0,020	-0,021	0,001	0,013	-0,028
	(0,037)	(0,032)	(0,033)	(0,031)	(0,032)	(0,021)	(0,031)
Wo	0,046	-0,047	-0,075 *	-0,069 *	-0,016	0,031	0,014
	(0,041)	(0,036)	(0,037)	(0,034)	(0,036)	(0,023)	(0,035)
N	961	961	961	961	961	961	961
R2	0,001	0,004	0,004	0,004	0,000	0,002	0,002

*** p < 0.001; ** p < 0.01; * p < 0.05.

Figuur 3.11 Percentage mbo-opgeleide ouders dat zelf bijles of andere hulp gaf aan kind in 2019

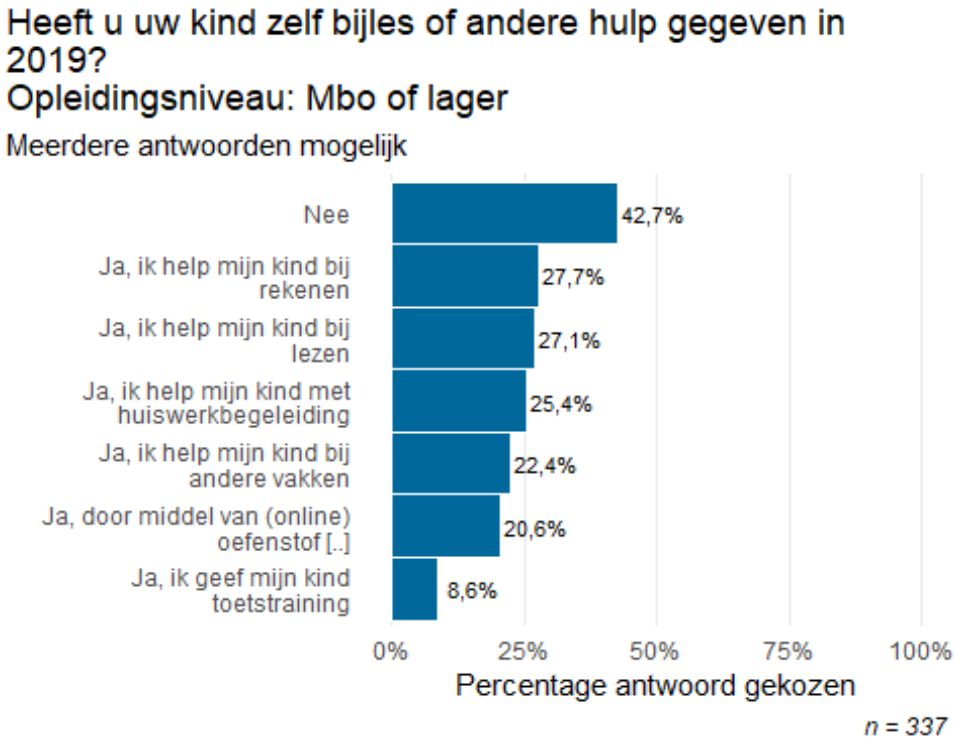

Figuur 3.12 Percentage hbo-opgeleide ouders dat zelf bijles of andere hulp gaf aan kind in 2019

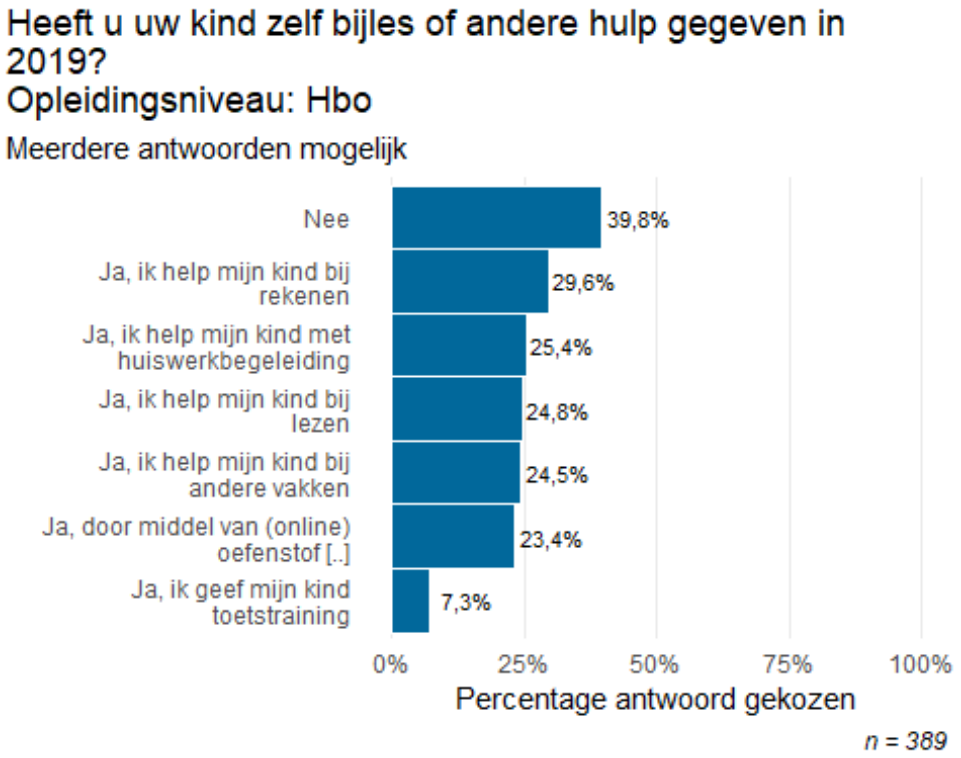

Figuur 3.13 Percentage wo-opgeleide ouders dat zelf bijles of andere hulp gaf aan kind in 2019

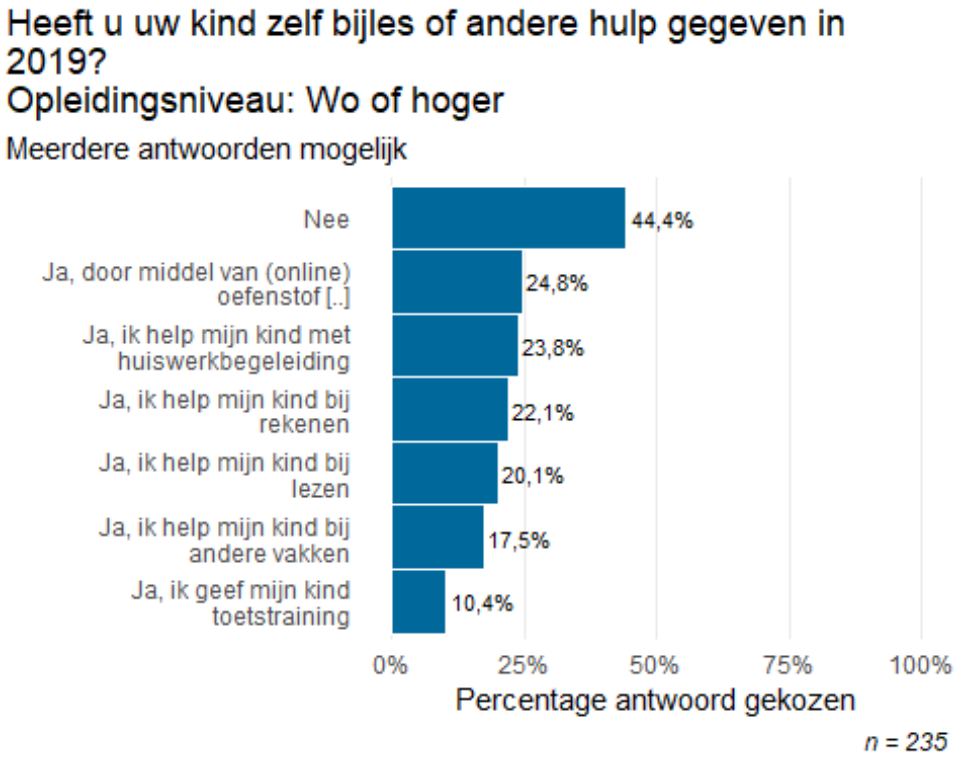

4 Wat is de aard en omvang van aanvullend onderwijs in het hoger onderwijs?

In het basis- en voortgezet onderwijs is in de afgelopen jaren veel onderzoek uitgevoerd naar de deelname aan aanvullend onderwijs. De omvang van en de soorten aanvullend onderwijs in het hoger onderwijs zijn onbekend. Wel zijn er anekdotische verhalen over een toenemende deelname aan, bijvoorbeeld, commerciële scriptiebegeleiding.

Met een vragenlijst aan studenten is zicht gecreëerd op de deelname aan commerciële scriptiebegeleiding en aanvullend onderwijs bij het volgen en afronden van vakken in het hoger onderwijs. Studenten is gevraagd naar hun uitgaven aan aanvullend onderwijs, waar het aanvullend onderwijs uit bestond, wat de motieven waren voor het gebruik ervan en hoe studenten het gebruik van aanvullend onderwijs onder medestudenten inschatten.

Daarnaast zijn in de vragenlijst vragen opgenomen over achtergrondkenmerken, zoals het opleidingsniveau van de ouders van de student. Tot slot zijn de studenten gevraagd naar hun onderwijservaringen tijdens de corona-maatregelen. Hierin wordt voor ex-studenten gefocust op de periode maart tot en met augustus 2020. Voor studenten die nu nog studeren wordt daarnaast gevraagd naar hun ervaringen in de periode vanaf september tot en met oktober 2020. De resultaten van de vragen over onderwijservaringen tijdens de corona-maatregelen worden gerapporteerd in het technisch rapport Hoger onderwijs (zie www.onderwijsinspectie.nl).

4.1 Steekproef

In oktober 2020 zijn voor dit onderzoek 11.000 studenten en oud-studenten benaderd. Deze personen hebben via DUO een brief met een inlogcode voor een online vragenlijst ontvangen. Vanuit het HO 1-cijfer inschrijvingenbestand zijn studenten geselecteerd die in het academisch jaar 2019/2020 waren ingeschreven voor een hbo bachelor of wo master. Studenten zijn benaderd op basis van hun hoofdinschrijving. Internationale studenten en studenten van Associate Degrees (AD's) en niet-bekostigde instellingen (nbi's) zijn niet meegenomen in het onderzoek.

De 5.500 hbo-studenten die zijn benaderd, zijn studenten die in 2019/2020 voor het 4e, 5e, 6e, of 7e jaar waren ingeschreven voor een hbo-bacheloropleiding. De 5.500 masterstudenten zijn studenten die dit jaar voor maximaal twee jaar boven de nominale studieduur waren ingeschreven voor een wo-master. Voor een wo-master met een nominale studieduur van twee jaar gaat het dus om studenten die voor het 1e, 2e, 3e of 4e jaar waren ingeschreven voor deze wo-masteropleiding.

De focus op ouderejaars hbo-bachelor- en wo-masterstudenten is gekozen omdat we voor dit onderzoek onder andere geïnteresseerd zijn in het gebruik van commerciële scriptiebegeleiding. Omdat de scriptie meestal aan het einde van de studie valt, kunnen studenten pas in een latere fase van hun studie uitspraken doen over in hoeverre zij gebruik maken of gebruik hebben gemaakt van commerciële scriptiebegeleiding. In de vragenlijst vragen we vragen studenten terug te kijken op hun hele opleiding in het hoger onderwijs.

4.2 Beloning

Onder de deelnemende studenten zijn 5 boekenbonnen ter waarde van 50 euro verloot. Deze boekenbonnen zijn via DUO naar de winnende studenten verstuurd.

4.3 Resultaten

4.3.1 Respons

In totaal hebben 2339 studenten geantwoord op de vragenlijst. Dat is een responspercentage van 21,3 procent. Niet alle studenten hebben de volledige vragenlijst ingevuld. Het aantal volledig ingevulde vragenlijsten is 2.051, en het responspercentage complete vragenlijsten is 18,6 procent.

Tabel 4.1 laat zien dat de non-respons niet toevallig is. Er wordt minder geantwoord door mannen en studenten met een niet-westerse migratie-achtergrond, en er wordt meer geantwoord door wo-studenten dan door hbo-studenten. Verder blijken studenten van een grote opleiding iets minder vaak te antwoorden.

Omdat er sprake is van selectieve non-respons worden de resultaten van de ingevulde vragenlijsten gewogen. Door te wegen worden de antwoorden van studenten uit groepen die de vragenlijst minder vaak invullen (bijvoorbeeld mannelijke studenten) zwaarder meegewogen dan antwoorden van studenten uit groepen die vaker de vragenlijst invullen. Er wordt gebruik gemaakt van inverse probability weighting, waarbij we respons voorspellen op basis van een logit model. De achtergrondkenmerken geslacht, hbo of wo opleiding, migratie-achtergrond en het volgen van een grote opleiding worden als predictoren gebruikt. Er wordt niet gewogen op de opleiding of het inkomen van de ouders, omdat deze kenmerken alleen bekend zijn voor studenten die de vragenlijst hebben ingevuld.

Tabel 4.1 Verschil tussen respondenten en niet-respondenten

	Geen respons	**Wel respons**	**t-waarde**	**p-waarde**
Man	0,513	0,412	8,825	0,000
Wo Master	0,474	0,598	-10,858	0,000
Niet-westerse migratie-achtergrond	0,157	0,090	9,474	0,000
Westerse migratie-achtergrond	0,074	0,066	1,437	0,151
Leeftijd	24,204	24,018	1,657	0,098
Verblijfsjaar soort ho	5,186	5,062	3,391	0,001
Grote opleiding	0,238	0,213	2,584	0,010

Tabel 4.2 laat het aantal en percentage respondenten per subgroep zien. Bijvoorbeeld, het percentage mannen onder de respondenten is 41,2 procent, dat betekent dat de overige 58,8 procent vrouwen zijn.

De laatste kolom laat het aantal respondenten dat aanvullend onderwijs heeft gebruikt per subgroep zien. Te zien is dat het aantal respondenten met ouders met maximaal een mbo-2 opleiding en het aantal respondenten met ouders die

veel minder dan gemiddeld te besteden hebben vrij laag is.

Tabel 4.2 Aantal en percentage respondenten per subgroep

	Aantal	**Percentage**	**Aantal aanvullend onderwijs**
Man	963	41,2%	147
Wo Master	1.399	59,8%	295
Geen migratie-achtergrond	1.975	84,4%	364
Niet-westerse migratie-achtergrond	210	9,0%	50
Westerse migratie-achtergrond	154	6,6%	36
Grote opleiding	499	21,3%	124
Opl. ouders max. mbo 2	164	7,5%	27
Opl. ouders mbo 3 of 4	443	20,2%	68
Opl. ouders hbo	796	36,3%	134
Opl. ouders wo of hoger	736	33,5%	148
Opl. ouders mist	56	2,6%	9
Ouders veel minder te besteden	68	3,1%	18
Ouders minder te besteden	216	9,9%	32
Ouders gemiddeld te besteden	716	32,7%	113
Ouders meer te besteden	917	41,9%	163
Ouders veel meer te besteden	154	7,0%	38
Bestedingen ouders mist	117	5,3%	21
Geen bijdrage ouders	507	23,1%	98
Bijdrage ouders beetje	897	40,9%	153
Bijdrage ouders substantieel	787	35,9%	134
Functiebeperking	444	20,8%	94
Bijbaan	1.450	66,3%	274
Aanvullend onderwijs voor ho	717	31,9%	179
Vooropleiding vwo	1.245	53,2%	238
Vooropleiding havo	781	33,4%	140
Vooropleiding mbo	238	10,2%	54
Vooropleiding overig	75	3,2%	18

4.3.2 Resultaten vragenlijst

Van de studenten die hebben geantwoord op de vragenlijst heeft 19 procent ooit gebruikgemaakt van aanvullend onderwijs in het hoger onderwijs. Van de hbo-studenten (n=926) heeft 16,7 procent ooit gebruikgemaakt van aanvullend onderwijs, voor de wo-studenten (n=1.391) is dat 21,2 procent.

Figuur 4.1 Percentage dat ooit gebruikmaakte van aanvullend onderwijs

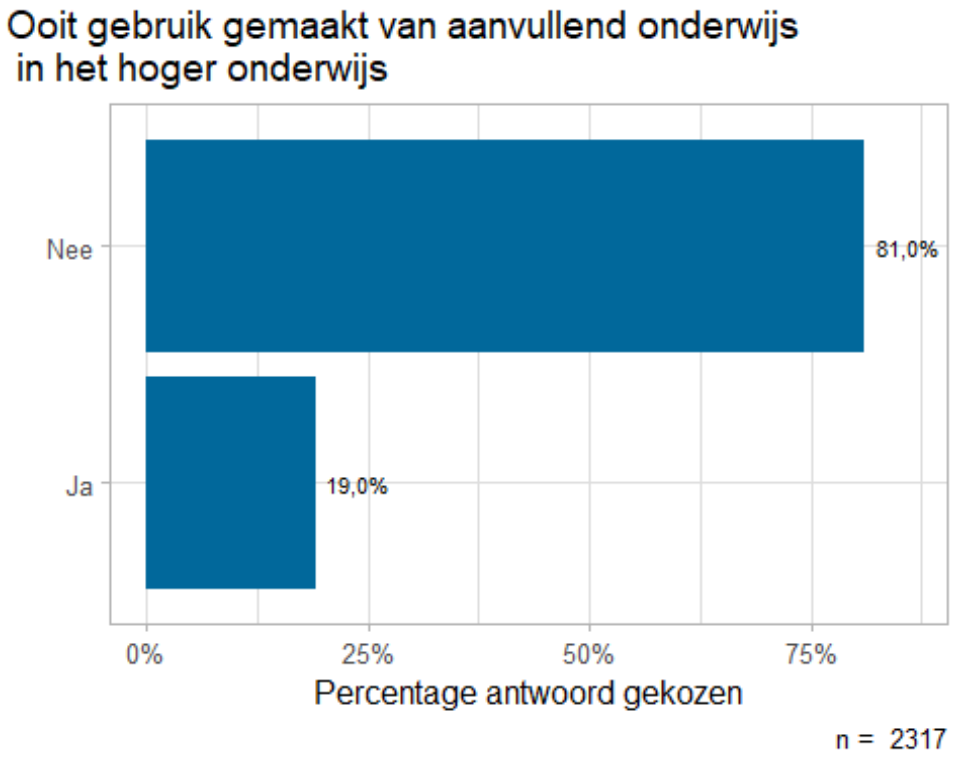

Er zijn verschillen tussen groepen studenten in het gebruik van aanvullend onderwijs. Tabel 4.3 laat regressieresultaten zien waarin het gebruik van aanvullend onderwijs wordt voorspeld op basis van achtergrondkenmerken.

Te zien is dat wo-studenten en studenten van een grote opleiding vaker gebruik maken van aanvullend onderwijs. Mannelijke studenten maken minder vaak gebruik van aanvullend onderwijs dan vrouwelijke studenten, en studenten die aangeven dat hun ouders veel meer te besteden hebben dan een gemiddeld Nederlands gezin maken vaker gebruik van aanvullend onderwijs dan studenten die aangeven dat hun ouders ongeveer evenveel te besteden hebben als een gemiddeld Nederlands gezin. Daarnaast is te zien dat studenten die aangeven voor de coronacrisis een bijbaan te hebben ook vaker gebruik maken van aanvullend onderwijs.

Verder is te zien dat studenten die in de vooropleiding gebruik maakten van aanvullend onderwijs dat in het hoger onderwijs ook vaker doen. Studenten met een havo- en een mbo-achtergrond maken vaker gebruik van aanvullend onderwijs dan studenten met een vwo-achtergrond. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond maken meer gebruik van aanvullend onderwijs dan studenten zonder migratieachtergrond.

Omdat het inkomen van ouders en de opleiding van ouders aan elkaar gecorreleerd zijn worden de resultaten ook zonder deze variabelen weergegeven. Ook wanneer niet wordt gecontroleerd voor het inkomen van de ouders is er geen significant verschil in het gebruik van aanvullend onderwijs door studenten met wo of hoger opgeleide ouders en studenten met ouders met

andere opleidingsniveaus.

Tabel 4.3 Verschillen in het gebruik van aanvullend onderwijs

Variabele	**Alle variabelen**	**Zonder opl. ouders**	**Zonder ink. ouders**
Constante	-0,057	-0,061	-0,059
	(0,068)	(0,065)	(0,067)
Man	-0,049 **	-0,050 **	-0,048 **
	(0,016)	(0,016)	(0,016)
Wo Master	0,101 ***	0,102 ***	0,101 ***
	(0,024)	(0,024)	(0,024)
Niet-westerse migratie-	0,067 *	0,063 *	0,063 *
achtergrond	(0,026)	(0,025)	(0,025)
Westerse migratie-achtergrond	0,055	0,056	0,051
	(0,031)	(0,031)	(0,031)
Leeftijd	0,001	0,001	0,001
	(0,002)	(0,002)	(0,002)
Verblijfsjaar soort ho	0,015 *	0,015 *	0,015 *
	(0,006)	(0,006)	(0,006)
Grote opleiding	0,067 ***	0,066 ***	0,070 ***
	(0,019)	(0,019)	(0,019)
Opl. ouders max. mbo 2	-0,017		-0,036
	(0,034)		(0,033)
Opl. ouders mbo 3 of 4	-0,003		-0,020
	(0,025)		(0,024)
Opl. ouders hbo	-0,005		-0,015
	(0,021)		(0,020)
Opl. ouders mist	-0,038		-0,042
	(0,050)		(0,049)
Ouders veel minder te besteden	0,030	0,024	
	(0,046)	(0,045)	
Ouders minder te besteden	-0,052	-0,053	
	(0,030)	(0,030)	
Ouders meer te besteden	0,012	0,014	
	(0,020)	(0,019)	
Ouders veel meer te besteden	0,074 *	0,078 *	
	(0,036)	(0,035)	
Bestedingen ouders mist	0,021	0,020	

Variabele	**Alle variabelen**	**Zonder opl. ouders**	**Zonder ink. ouders**
	(0,038)	(0,037)	
Bijdrage ouders beetje	-0,039	-0,038	-0,032
	(0,024)	(0,024)	(0,022)
Bijdrage ouders substantieel	-0,038	-0,037	-0,021
	(0,026)	(0,025)	(0,024)
Functiebeperking	0,035	0,035	0,032
	(0,020)	(0,020)	(0,020)
Bijbaan	0,044 *	0,045 *	0,043 *
	(0,017)	(0,017)	(0,017)
Aanvullend onderwijs voor ho	0,085 ***	0,086 ***	0,088 ***
	(0,018)	(0,018)	(0,018)
Vooropleiding havo	0,060 *	0,059 *	0,059 *
	(0,026)	(0,026)	(0,026)
Vooropleiding mbo	0,136 ***	0,136 ***	0,139 ***
	(0,035)	(0,035)	(0,035)
Vooropleiding overig	0,048	0,049	0,054
	(0,050)	(0,050)	(0,050)
N	2.129	2.129	2.129
R2	0,054	0,054	0,050

*** p < 0,001; ** p < 0,010; * p < 0,050.

Naast het gebruik van betaald aanvullend onderwijs maken studenten gebruik van andere vormen van ondersteuning of begeleiding buiten de opleiding. De meest voorkomende vormen zijn hulp van vrienden of familie (38 procent) en het aanschaffen van samenvattingen (37 procent).

Figuur 4.2 Percentage dat andere ondersteuning of begeleiding buiten de opleiding kreeg

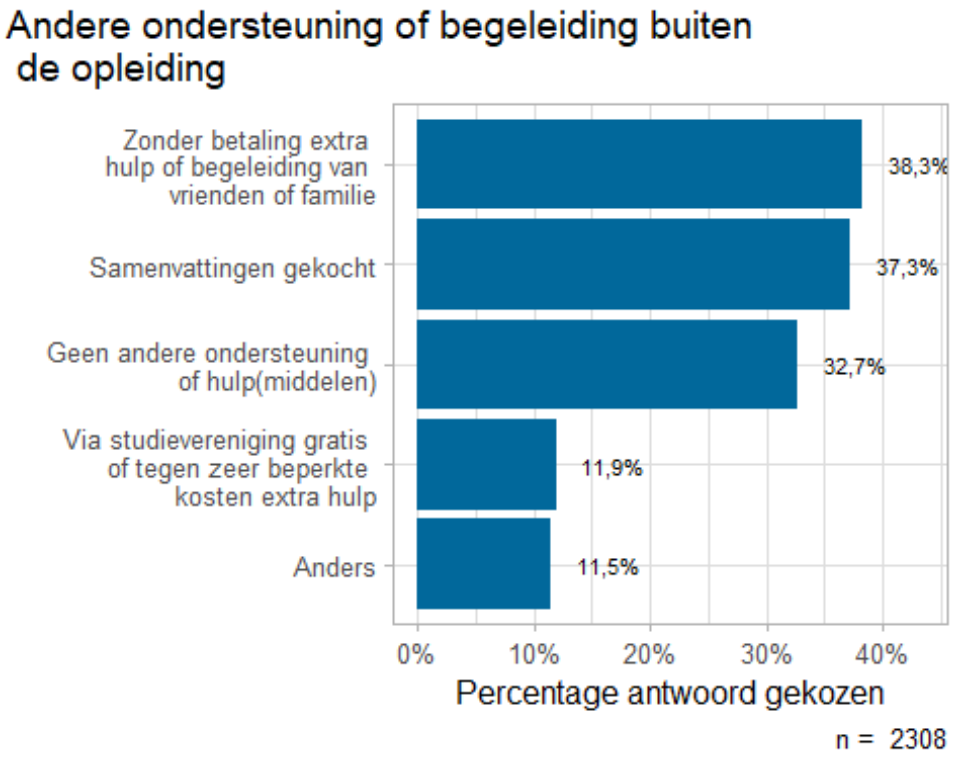

Tabel 4.4 laat zien dat er een aantal verschillen in achtergrondkenmerken zijn tussen studenten die al dan niet gebruik maken van niet-betaalde vormen van aanvullend onderwijs. Hbo-studenten maken meer gebruik van hulp van vrienden of familie, terwijl wo-studenten vaker gebruik maken van hulp via de studievereniging. Studenten van grote studies kopen vaker samenvattingen dan studenten van overige studies. Studenten die aanvullend onderwijs gebruikten in de vooropleiding gebruiken vaker andere vormen van hulp of begeleiding buiten de studie dan studenten die in de vooropleiding geen aanvullend onderwijs gebruikten.

Tabel 4.4 Verschillen in het gebruik niet-betaalde vormen van aanvullend onderwijs

	Vrienden en familie	**Studievereniging**	**Samenvattingen**	**Geen hulp**	**Anders**
Constante	0,405 ***	0,086	0,315 ***	0,306 ***	-0,016
	(0,088)	(0,058)	(0,086)	(0,085)	(0,059)
Man	-0,033	0,009	-0,035	0,036	0,005
	(0,021)	(0,014)	(0,021)	(0,020)	(0,014)
Wo-master	-0,084 **	0,106 ***	0,066 *	-0,036	0,029
	(0,031)	(0,020)	(0,030)	(0,030)	(0,021)
Niet-westerse migratie achtergrond	-0,019	-0,011	0,073 *	-0,031	0,038
	(0,034)	(0,022)	(0,033)	(0,032)	(0,022)

	Vrienden en familie	**Studievereniging**	**Samenvattingen**	**Geen hulp**	**Anders**
Westerse migratie achtergrond	0,038	-0,043	-0,004	0,045	0,013
	(0,040)	(0,026)	(0,039)	(0,039)	(0,027)
Leeftijd	0,001	-0,004 **	-0,007 **	0,008 ***	0,002
	(0,002)	(0,002)	(0,002)	(0,002)	(0,002)
Verblijfsjaar soort ho	-0,018 *	0,013 **	-0,005	0,004	0,005
	(0,008)	(0,005)	(0,008)	(0,007)	(0,005)
Grote opleiding	-0,022	-0,003	0,227 ***	-0,120 ***	0,038 *
	(0,025)	(0,016)	(0,024)	(0,024)	(0,017)
Opl. ouders max. mbo 2	-0,099 *	0,019	0,039	0,032	-0,026
	(0,044)	(0,029)	(0,043)	(0,043)	(0,030)
Opl. ouders mbo 3 of 4	-0,040	0,018	0,012	0,010	0,019
	(0,033)	(0,022)	(0,032)	(0,032)	(0,022)
Opl. ouders hbo	-0,011	0,017	0,001	0,020	0,010
	(0,027)	(0,018)	(0,026)	(0,026)	(0,018)
Opl. ouders mist	-0,127	-0,023	-0,030	0,108	0,019
	(0,065)	(0,043)	(0,063)	(0,063)	(0,043)
Ouders veel minder te besteden	0,030	0,065	0,156 **	-0,130 *	-0,001
	(0,059)	(0,039)	(0,057)	(0,057)	(0,039)
Ouders minder te besteden	0,033	-0,006	-0,021	-0,020	0,034
	(0,039)	(0,026)	(0,038)	(0,038)	(0,026)
Ouders meer te besteden	0,029	0,004	0,063 *	-0,074 **	-0,001
	(0,026)	(0,017)	(0,025)	(0,025)	(0,017)
Ouders veel meer te besteden	0,085	0,029	0,112 *	-0,095 *	-0,004
	(0,047)	(0,031)	(0,046)	(0,045)	(0,031)
Bestedingen ouders mist	0,050	-0,028	0,033	-0,085	0,055
	(0,049)	(0,032)	(0,047)	(0,047)	(0,033)
Bijdrage ouders beetje	0,037	-0,002	-0,018	-0,006	-0,030
	(0,031)	(0,020)	(0,030)	(0,030)	(0,021)
Bijdrage ouders substantieel	0,059	-0,019	-0,066 *	0,024	-0,011
	(0,033)	(0,022)	(0,032)	(0,032)	(0,022)
Functie-beperking	0,040	0,028	0,035	-0,056 *	0,053 **
	(0,026)	(0,017)	(0,025)	(0,025)	(0,017)
Bijbaan	0,017	-0,008	0,114 ***	-0,056 **	-0,004
	(0,023)	(0,015)	(0,022)	(0,022)	(0,015)

	Vrienden en familie	Studievereniging	Samenvattingen	Geen hulp	Anders
Aan. onderwijs voor ho	0,055 *	0,042 **	0,076 ***	-0,110 ***	0,057 ***
	(0,023)	(0,015)	(0,022)	(0,022)	(0,015)
Vooropleiding havo	0,027	-0,028	0,057	-0,046	0,007
	(0,033)	(0,022)	(0,032)	(0,032)	(0,022)
Vooropleiding mbo	0,191 ***	0,024	0,108 *	-0,191 ***	0,036
	(0,045)	(0,030)	(0,044)	(0,043)	(0,030)
Vooropleiding overig	0,014	-0,022	0,072	-0,088	0,061
	(0,065)	(0,042)	(0,063)	(0,062)	(0,043)
N	2.129	2.129	2.129	2.129	2.129
R2	0,047	0,053	0,086	0,060	0,028

*** p < 0,001; ** p < 0,010; * p < 0,050.

Van de studenten die geen gebruik maken van aanvullend onderwijs, geeft de meerderheid aan dat zij geen aanvullend onderwijs nodig hebben (68 procent). Daarnaast geeft 31 procent aan dat zij niet hebben bedacht dat dit een optie is, en 24 procent geeft aan dat zij het aanvullend onderwijs te duur vinden.

Figuur 4.3 Redenen dat geen gebruikgemaakt is van aanvullend onderwijs

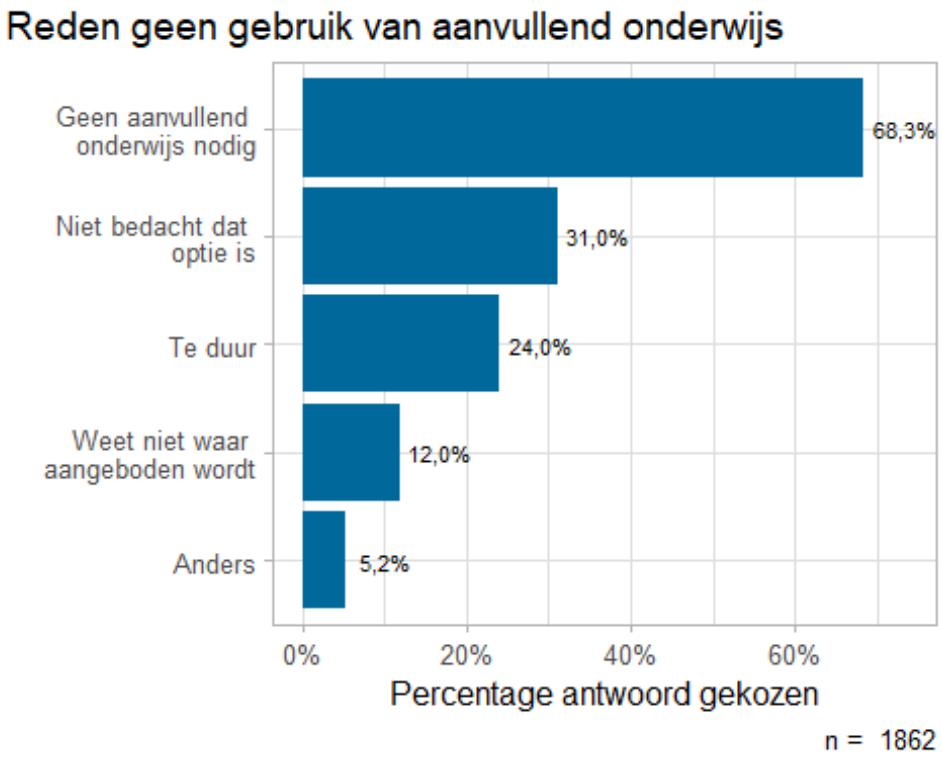

In Tabel 4.5 hieronder staat in hoeverre de motieven van studenten om geen gebruik te maken van aanvullend onderwijs verschillen naar achtergrondkenmerken. Wo-studenten geven vaker aan dat zij aanvullend

onderwijs te duur vinden, en geven minder vaak aan dat zij niet hebben bedacht dat aanvullend onderwijs een optie is, of dat zij niet weten waar aanvullend onderwijs aangeboden wordt.

Studenten die aangeven dat hun ouders veel minder of minder te besteden hebben dan een gemiddeld gezin geven vaker aan dat zij aanvullend onderwijs te duur vinden dan studenten die aangeven dat hun ouders ongeveer evenveel te besteden hebben als een gemiddeld gezin. Het verschil tussen studenten met ouders met die meer en minder te besteden hebben is substantieel. Van de studenten die aangeven dat hun ouders veel minder of minder te besteden hebben dan gemiddeld is stelt respectievelijk 46,3 procent en 35,4 procent dat zij geen gebruik maken van aanvullend onderwijs omdat aanvullend onderwijs te duur is. Van de studenten die aangeven dat hun ouders meer of veel meer te besteden hebben dan een gemiddeld gezin geeft 21,4 procent en 13,8 procent dit als reden voor het niet gebruiken van aanvullend onderwijs op.

Tabel 4.5 Verschillen in motieven voor het niet gebruiken van aanvullend onderwijs

	Niet nodig	**Weet niet aanbod**	**Te duur**	**Weet niet optie**	**Anders**
Constante	0,891 ***	0,153 *	0,281 ***	0,197 *	-0,061
	(0,087)	(0,065)	(0,085)	(0,092)	(0,045)
Man	0,059 **	-0,027	-0,018	-0,038	0,015
	(0,021)	(0,016)	(0,020)	(0,022)	(0,011)
Wo-master	0,049	-0,072 **	0,074 *	-0,078 *	0,005
	(0,032)	(0,024)	(0,031)	(0,033)	(0,016)
Niet-westerse migratieachtergrond	-0,108 **	0,028	-0,033	0,108 **	0,003
	(0,034)	(0,026)	(0,033)	(0,036)	(0,018)
Westerse migratie achtergrond	0,039	-0,014	0,034	-0,086 *	-0,007
	(0,041)	(0,031)	(0,040)	(0,043)	(0,021)
Leeftijd	-0,003	-0,002	-0,008 ***	0,005 *	0,003 *
	(0,002)	(0,002)	(0,002)	(0,003)	(0,001)
Verblijfsjaar soort ho	-0,012	0,005	0,015 *	0,002	0,004
	(0,008)	(0,006)	(0,008)	(0,008)	(0,004)
Grote opleiding	-0,036	-0,025	0,055 *	-0,019	0,024
	(0,025)	(0,019)	(0,025)	(0,027)	(0,013)
Opl. ouders max. mbo 2	0,039	0,060	0,005	0,054	-0,045 *
	(0,044)	(0,033)	(0,043)	(0,046)	(0,023)
Opl. ouders mbo 3 of 4	0,015	-0,015	-0,002	0,011	-0,025
	(0,032)	(0,024)	(0,032)	(0,034)	(0,017)
Opl. ouders hbo	0,015	0,009	0,012	0,004	-0,027

	Niet nodig	**Weet niet aanbod**	**Te duur**	**Weet niet optie**	**Anders**
	(0,027)	(0,020)	(0,026)	(0,028)	(0,014)
Opl. ouders mist	0,024	-0,042	-0,020	-0,041	0,027
	(0,064)	(0,048)	(0,062)	(0,068)	(0,033)
Ouders veel minder te besteden	-0,090	0,137 **	0,266 ***	-0,023	-0,039
	(0,061)	(0,045)	(0,059)	(0,064)	(0,031)
Ouders minder te besteden	-0,002	-0,014	0,112 **	-0,137***	0,023
	(0,038)	(0,029)	(0,037)	(0,040)	(0,020)
Ouders meer te besteden	0,058 *	-0,004	0,003	-0,036	-0,035 **
	(0,026)	(0,019)	(0,025)	(0,027)	(0,013)
Ouders veel meer te besteden	0,120 *	0,034	-0,075	-0,042	-0,020
	(0,048)	(0,036)	(0,047)	(0,051)	(0,025)
Bestedingen ouders mist	-0,038	0,050	0,086	-0,035	0,035
	(0,049)	(0,036)	(0,047)	(0,051)	(0,025)
Bijdrage ouders beetje	0,048	-0,050 *	-0,066 *	0,044	0,010
	(0,031)	(0,023)	(0,030)	(0,033)	(0,016)
Bijdrage ouders substantieel	0,070 *	-0,051 *	-0,121 ***	0,001	0,034 *
	(0,033)	(0,025)	(0,032)	(0,035)	(0,017)
Functie-beperking	-0,173***	0,065 ***	0,071 **	0,054	0,009
	(0,026)	(0,020)	(0,025)	(0,027)	(0,013)
Bijbaan	-0,058 **	0,035 *	0,050 *	-0,016	0,011
	(0,022)	(0,017)	(0,021)	(0,023)	(0,011)
Aan. onderwijs voor ho	-0,096 ***	0,025	0,057 *	0,056 *	0,014
	(0,023)	(0,017)	(0,023)	(0,025)	(0,012)
Vooropleiding havo	-0,135***	0,039	0,026	0,040	0,006
	(0,034)	(0,025)	(0,033)	(0,035)	(0,017)
Vooropleiding mbo	-0,219***	0,061	0,029	0,015	0,035
	(0,046)	(0,034)	(0,044)	(0,048)	(0,024)
Vooropleiding overig	-0,247***	0,035	-0,023	0,189 **	0,004
	(0,065)	(0,049)	(0,063)	(0,069)	(0,034)
N	1.761	1.761	1.761	1.761	1.761

	Niet nodig	Weet niet aanbod	Te duur	Weet niet optie	Anders
R2	0,150	0,071	0,061	0,050	0,027

*** p < 0,001; ** p < 0,010; * p < 0,050.

Onder de respondenten die gebruik maken van aanvullend onderwijs (n = 450) maken de meeste studenten (71 procent) gebruik van aanvullend onderwijs bij het volgen en afronden van vakken. 22 procent maakt gebruik van aanvullend onderwijs bij de scriptie of het eindwerk. Wanneer we bij deze percentages rekening houden met het algemene gebruik van aanvullend onderwijs onder de studenten in onze steekproef (19 procent), heeft naar schatting 4 procent van de ouderejaars hbo- en wo-masterstudenten gebruik gemaakt van aanvullend onderwijs bij de scriptie of het eindwerk, en 13 procent gebruik gemaakt van aanvullend onderwijs bij het volgen en afronden van vakken.

Het gebruik van aanvullend onderwijs verschilt tussen hbo en wo-studenten: wo studenten maken vaker gebruik van aanvullend onderwijs bij het volgen en afronden van vakken, terwijl hbo studenten meer dan wo studenten gebruik maken van aanvullend onderwijs bij de scriptie of het eindwerk.

Tabel 4.6 Typen aanvullend onderwijs

	Alle studenten	wo	hbo
Scriptie of eindwerk	22,1%	16,2%	29,5%
Volgen en afronden van vakken	70,7%	78,2%	61,2%
Organiseren en plannen	13,5%	7,8%	20,6%
Studiedruk, stress en faalangst	17,6%	15,8%	20,0%
Anders	13,6%	13,2%	14,0%
N	446	290	156

4.3.2.1 Scriptiebegeleiding

Voor hbo-studenten ligt het gebruik van scriptiebegeleiding logischerwijs vrijwel uitsluitend in de bachelor hbo (98,4 procent). Bij wo-studenten die gebruik maken van sciptiebegeleiding maken de meeste studenten gebruik van scriptiebegeleiding in de masteropleiding (71 procent). 39 procent van de wo-studenten die gebruik maakt van scriptiebegeleiding heeft dit gebruikt voor de bachelor wo.

Onder de studenten die gebruikmaken van aanvullende scriptiebegeleiding, vraagt de meerderheid hulp bij de opbouw van argumentatie en structuur (66,7 procent), en bij correct taalgebruik, spelling en grammatica (62,6 procent). 32,1 procent vraagt hulp bij methodologische vraagstukken, 26,4 procent bij het plannen en organiseren van het proces, 25,2 procent bij vakinhoudelijke vraagstukken en 14,2 procent bij andere onderdelen.

Figuur 4.4 Onderdelen waarop betaalde begeleiding bij scriptie/eindwerk wordt ingeschakeld

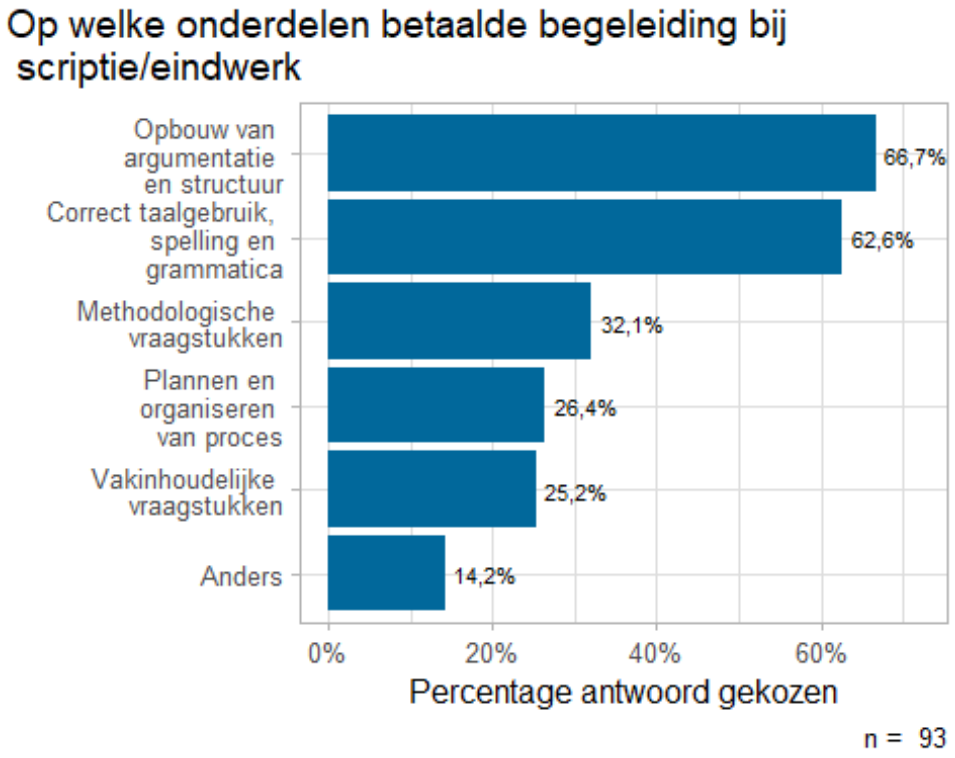

Onder de studenten die aanvullende scriptiebegeleiding volgen vraagt de meerderheid meerdere malen hulp of advies (56,4 procent). 34,5 procent van de studenten met aanvullende scriptiebegeleiding laat alle teksten nakijken of verbeteren. De scriptie deels laten schrijven door een betaalde scriptiebegeleider, of het schrijven van de scriptie zoveel mogelijk uitbesteden aan een scriptiebegeleider lijkt weinig voor te komen, beide opties zijn door één student aangevinkt.

Figuur 4.5 Mate van intensiteit begeleiding door betaalde scriptiebegeleider

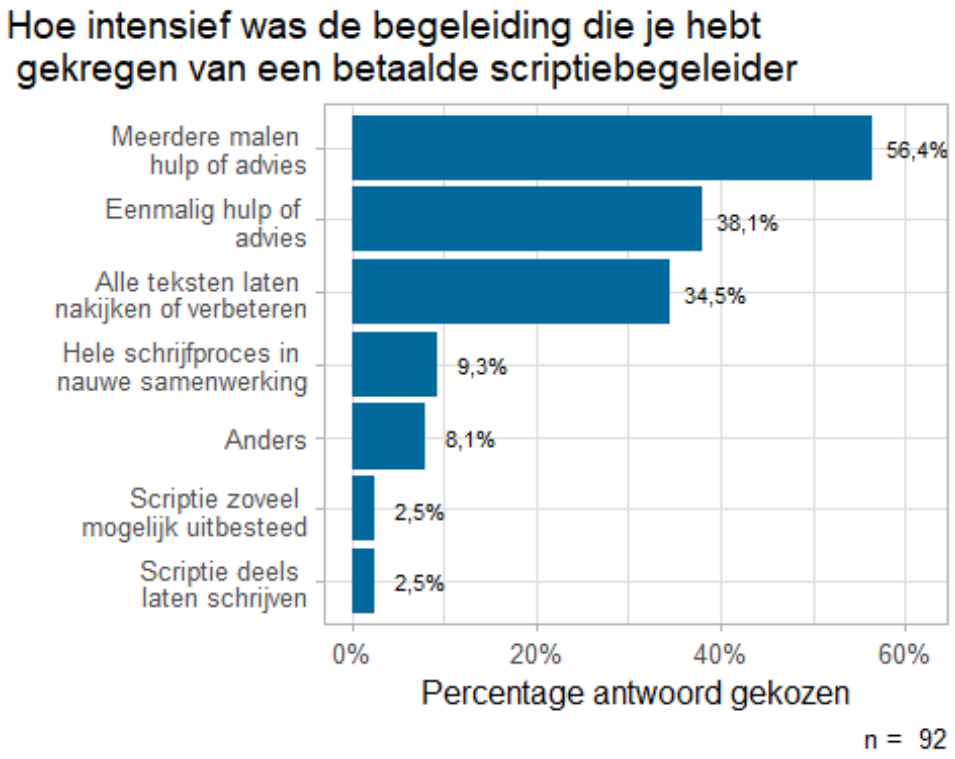

De grafiek hieronder laat de verdeling zien van de kosten van de aanvullende scriptiebegeleiding. Kosten van meer dan 1.000 euro komen relatief weinig voor. De mediaan voor de kosten van aanvullende scriptiebegeleiding is 247 euro. Het gemiddelde van de kosten voor aanvullende scriptiebegeleiding is 528 euro. Omdat er een aantal forse outliers zijn, geeft de mediaan een beter beeld van de kosten van aanvullende scriptiebegeleiding dan het gemiddelde.

Figuur 4.6 Kosten aanvullende scriptiebegeleiding

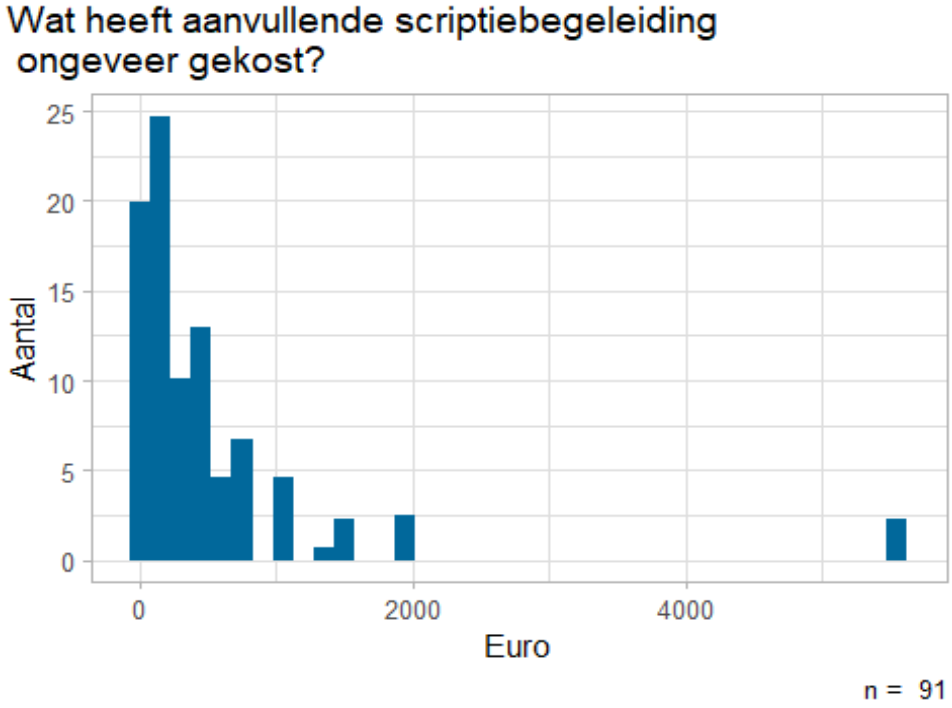

4.3.2.2 Aanvullend onderwijs bij het volgen en afronden van vakken

Studenten die aanvullend onderwijs volgen bij het volgen en afronden van vakken maken in de meeste gevallen gebruik van tentamentraining (62 procent), vakinhoudelijke bijlessen in een groep (28 procent) in individuele vakinhoudelijke bijlessen (25 procent).

Figuur 4.7 Aard aanvullend onderwijs bij volgen van vakken

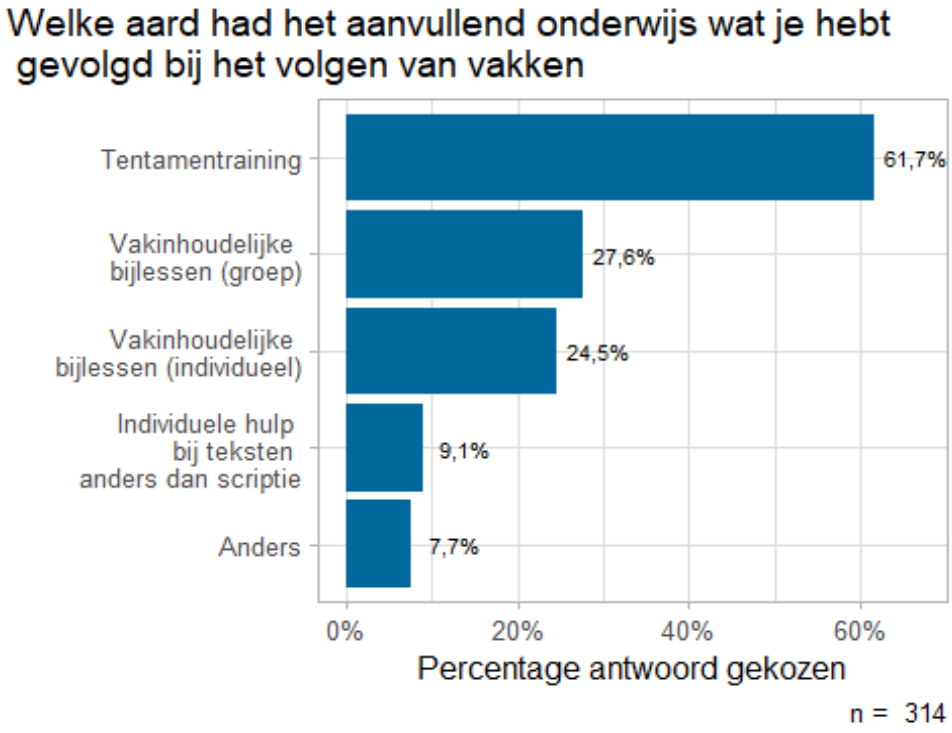

We hebben studenten gevraagd naar het aantal uren en de kosten voor het gebruik van aanvullend onderwijs bij het succesvol volgen en afronden van vakken. Omdat zowel de kosten als de uren scheef verdeeld zijn (een klein aantal studenten maakt veel meer uren gebruik van aanvullend onderwijs en/of geeft veel meer geld uit aan aanvullend onderwijs dan overige studenten), geeft de mediaan van het aantal uren en de mediaan van de kosten een beter beeld van het gebruik van aanvullend onderwijs.

Onder studenten die gebruik maken van aanvullend onderwijs bij het volgen en afronden van vakken is het mediane gebruik van aanvullend onderwijs in het afgelopen jaar 20 uur. Voor deze studenten zijn de mediane kosten in het afgelopen jaar 200 euro. Het gemiddelde bedrag ligt aanzienlijk hoger (376 euro), maar zoals te zien in de onderstaande figuur is het gemiddelde is vertekend door een aantal outliers.

Figuur 4.8 Kosten aanvullend onderwijs in het afgelopen jaar

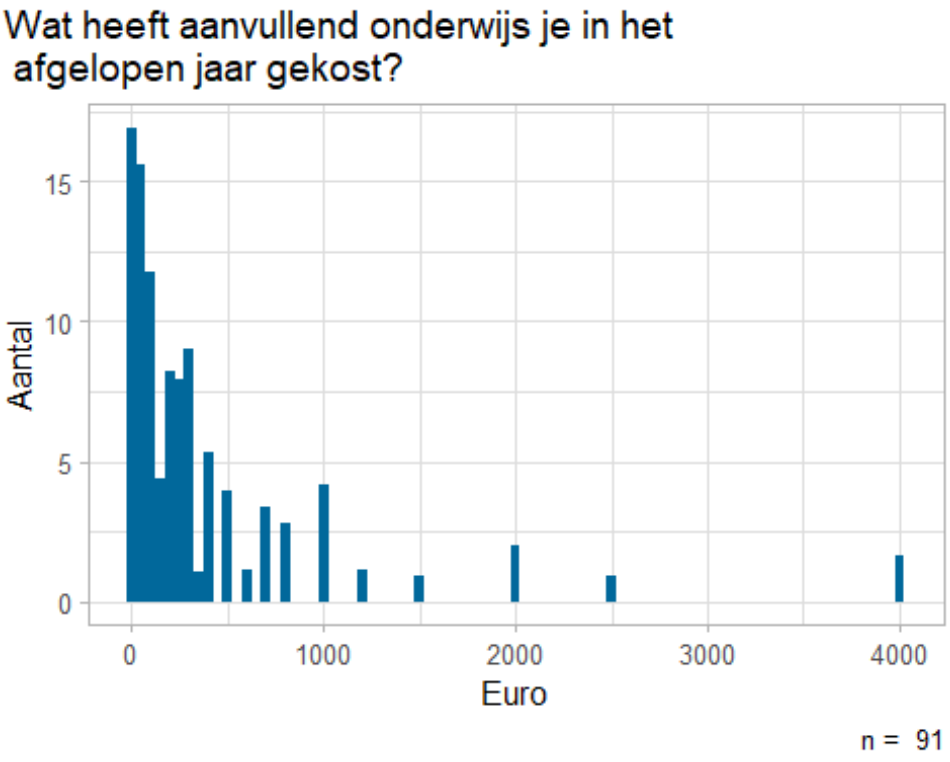

123 respondenten van deze vragenlijst hebben in het studiejaar 2018/2019 gebruik gemaakt van aanvullend onderwijs bij het volgen en afronden van vakken. Onder deze studenten lag het mediane gebruik van aanvullend onderwijs in 2018/2019 iets lager: 20 uur. Ook de mediane kosten van het gebruik voor aanvullend onderwijs bij het succesvol volgen en afronden van vakken lagen in 2018/2019 wat lager: 148 euro.

Op basis van deze cijfers kan niet worden geconcludeerd dat de kosten het afgelopen jaar zijn toegenomen. Een alternatieve verklaring dat de studenten in dit onderzoek in 2018/2019 in een eerdere fase van hun studie zaten, waarin zij mogelijkerwijs minder behoefte hadden aan aanvullend onderwijs. Om te weten of de kosten voor aanvullend onderwijs toenemen is vervolgonderzoek nodig.

4.3.2.3 Motieven voor het gebruik van aanvullend onderwijs

Studenten geven aan dat verschillende persoonlijke kenmerken belangrijk of erg belangrijk zijn bij hun keuze voor het gebruik van aanvullend onderwijs. Het meest genoemd wordt de wens om zo snel en efficiënt mogelijk de studie te doorlopen: 76,5 procent van de studenten geeft aan dat dit voor hen belangrijk of erg belangrijk is in hun keuze voor aanvullend onderwijs. Ook de wens om af te studeren met zo hoog mogelijke cijfers wordt vaak genoemd (44,4 procent). Verder geven studenten die aanvullend onderwijs gebruiken aan dat moeite met concentreren (43,2 procent) en zichzelf motiveren (44,8 procent) voor hen belangrijk of erg belangrijk waren in de keuze voor aanvullend onderwijs.

Tabel 4.7 Persoonlijke factoren

	Erg belangrijk	**Wel belangrijk**	**Neutraal**	**Niet belangrijk**	**Helemaal niet belangrijk**	**Aantal**
Ik kan mij soms moeilijk concentreren	13,6%	29,7%	13,0%	24,5%	19,2%	395
Ik kan mij soms moeilijk motiveren	14,1%	30,8%	18,0%	18,4%	18,8%	398
Ik wil graag zo snel en efficiënt mogelijk mijn studie doorlopen	30,5%	46,0%	10,8%	7,9%	4,8%	422
Ik wil graag met zo hoog mogelijke cijfers afstuderen	12,0%	32,4%	26,8%	17,8%	11,0%	418
De opleiding is te moeilijk voor mij	2,8%	11,4%	27,8%	32,2%	25,8%	371
Ik heb een psychische of lichamelijke beperking waardoor ik extra behoefte heb aan hulp	8,3%	13,8%	13,4%	13,8%	50,7%	270

Ook kenmerken van de opleiding zijn van belang bij de keuze voor aanvullend onderwijs. Tabel 4.8 laat zien dat 48 procent van de studenten stelt dat onvoldoende uitleg van de stof tijdens colleges en werkgroepen belangrijk of erg belangrijk is bij hun keuze voor aanvullend onderwijs, 55 procent vindt onvoldoende persoonlijke begeleiding en feedback belangrijk of erg belangrijk.

42 procent van de studenten geeft aan dat het gevoel tijdens de vooropleiding onvoldoende voorbereid te zijn op studeren in het hoger onderwijs voor hen belangrijk of zeer belangrijk is in de keuze voor aanvullend onderwijs. Het gevoel onvoldoende voorbereid te zijn op de vaardigheden die worden verwacht bij een scriptie is voor 43 procent van de studenten belangrijk of erg belangrijk. Het taalonderwijs Nederlands (25 procent) en Engels (31 procent) worden minder vaak genoemd als belangrijke of erg belangrijke motieven.

Tabel 4.8 Factoren in de opleiding

	Erg belangrijk	**Wel belangrijk**	**Neutraal**	**Niet belangrijk**	**Helemaal niet belangrijk**	**Aantal**
Onvoldoende uitleg van de stof tijdens colleges en werkgroepen	9,9%	38,2%	21,5%	22,1%	8,4%	394
Onvoldoende persoonlijke begeleiding en feedback tijdens opleiding	18,9%	36,6%	16,5%	19,1%	8,9%	393
In eerdere studiejaren van mijn opleiding onvoldoende voorbereid op de vaardigheden die van mij verwacht worden bij een scriptie / eindwerkstuk	16,9%	26,5%	19,7%	21,5%	15,5%	351
Tijdens vooropleiding onvoldoende voorbereid op studeren in het hoger onderwijs	14,2%	27,6%	18,4%	21,8%	18,0%	388
Taalonderwijs Nederlands in mijn vooropleiding sluit onvoldoende aan op de taaleisen van mijn studie	9,1%	16,0%	14,8%	22,5%	37,7%	359
Taalonderwijs Engels in mijn vooropleiding sluit onvoldoende aan op de taaleisen van mijn studie	11,3%	19,4%	14,7%	21,0%	33,7%	363

4.3.2.4 Zicht op aanvullend onderwijs

Docenten in het hoger onderwijs weten meestal niet dat hun studenten gebruik maken van aanvullend onderwijs. 28 procent van de studenten die gebruikmaakt van aanvullend onderwijs geeft aan dat hun docenten hiervan op de hoogte zijn. Wanneer we hierin een onderscheid maken tussen hbo en wo docenten is te zien dat docenten in het hbo volgens studenten vaker op de hoogte zijn van het gebruik van aanvullend onderwijs (36 procent) dan de docenten van studenten in het wo (22 procenten).

Figuur 4.9 Percentage docenten dat weet dat je aanvullend onderwijs krijgt

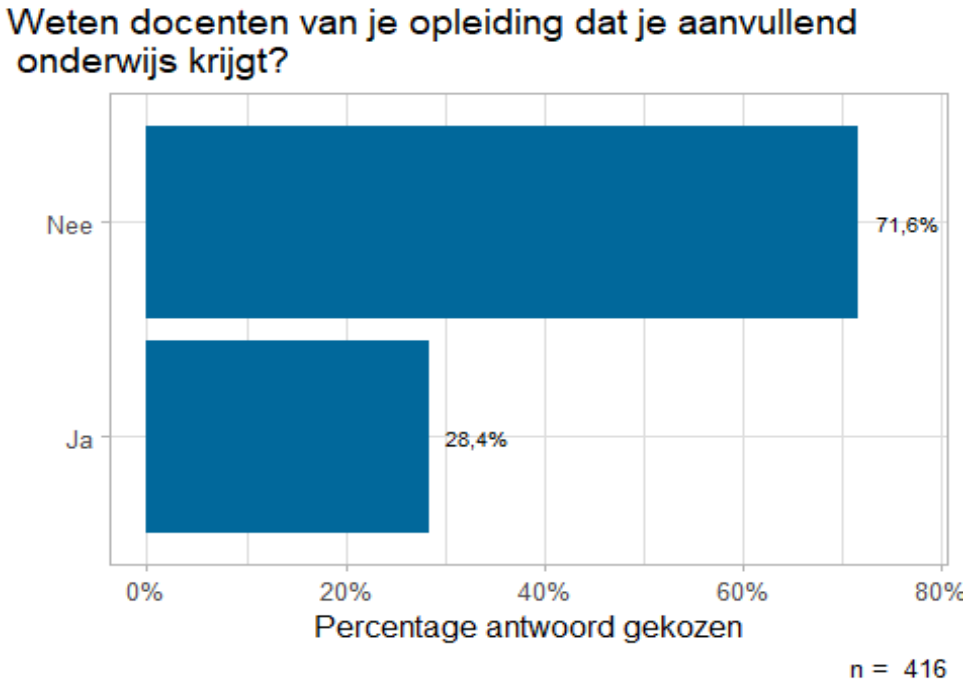

Wanneer docenten op de hoogte zijn van het gebruik van aanvullend onderwijs, vinden de meeste docenten dit positief. 45% van de studenten waarvan de docenten op de hoogte zijn van hun gebruik van aanvullend onderwijs geeft aan dat de meest betrokken begeleider dit goed of verstandig vond, 29 procent geeft aan dat de docent de student heeft aangemoedigd om extra ondersteuning te zoeken.

Figuur 4.10 Mening meest betrokken begeleider over gebruik aanvullen onderwijs, volgens respondent

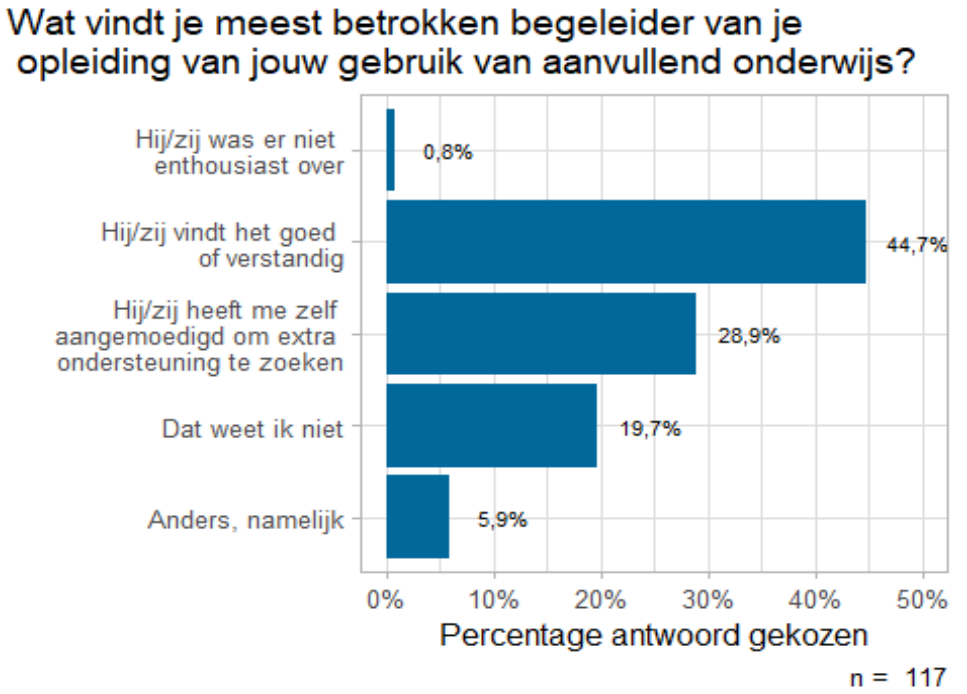

Wanneer docenten niet op de hoogte zijn van het gebruik van aanvullend onderwijs van de student, is dit in de meeste gevallen (68 procent) omdat dit niet ter sprake is gekomen. Relatief weinig studenten geven aan dat zij vermoeden dat de docent of begeleiding het afkeurt (8 procent) of vermoeden dat de docent hen kritischer zal beoordelen (8 procent).

Figuur 4.11 Reden dat docent/begeleider niet op de hoogte is van gebruik aanvullend onderwijs

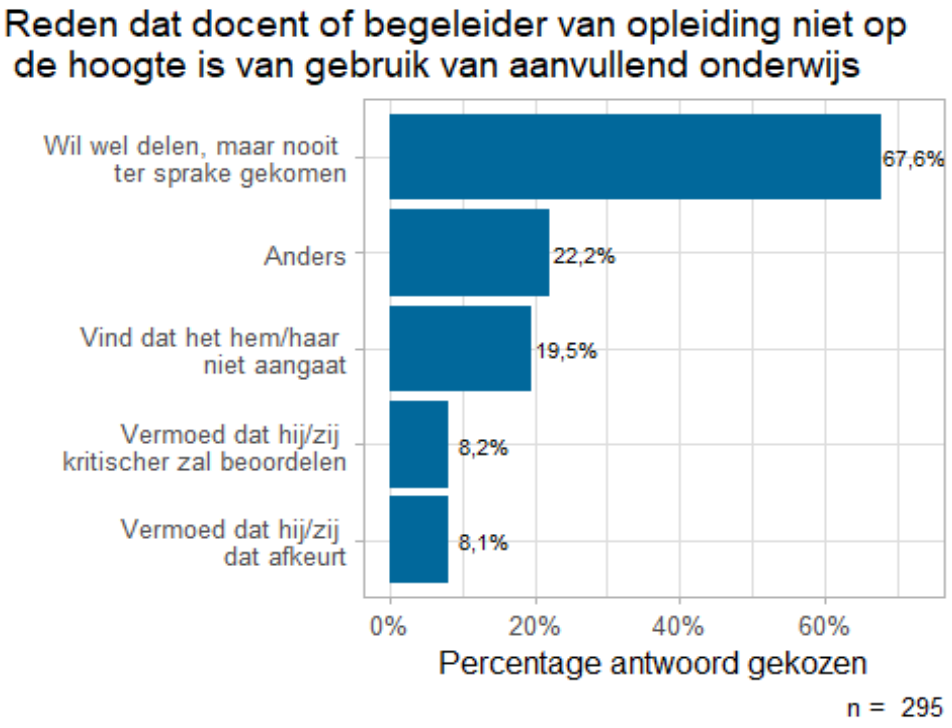

4.3.2.5 Overige resultaten

Studenten zijn gemiddeld gezien behoorlijk tevreden over het aanvullende onderwijs wat zij hebben gevolgd. Zij geven het aanvullende onderwijs gemiddeld een 7,5.

De studenten zijn gevraagd een schatting te geven van het gebruik van aanvullend onderwijs onder andere studenten. Studenten schatten in dat gemiddeld 29,3 procent gebruik maakt van aanvullend onderwijs bij de scriptie / het eindwerk. Dit is opvallend veel hoger dan het percentage studenten dat zelf aangeeft gebruik te maken van aanvullend onderwijs bij de scriptie/het eindwerk. 22 procent van de studenten die gebruik maken van aanvullend onderwijs geeft aan gebruik te maken van hulp bij de scriptie; wat, wanneer we dit corrigeren voor het al dan niet gebruiken van aanvullend onderwijs (19 procent), betekent dat ongeveer 4 procent van de studenten gebruik maakt van betaald aanvullend onderwijs bij de scriptie of het eindwerk.

Studenten schatten gemiddeld in dat 32,8 procent van de studenten in hun opleiding gebruik maakt van aanvullend onderwijs voor andere vakken dan de scriptie. Ook dit ligt hoger dan het gebruik van aanvullend onderwijs dat studenten zelf rapporteren. Wanneer we daar corrigeren voor het gebruik van aanvullend onderwijs rapporteert ongeveer 13 procent van de studenten dat zij

gebruik maken van aanvullend onderwijs bij het volgen en afronden van vakken.

Het tegen betaling de scriptie (deels) laten schrijven door anderen lijkt relatief weinig voor te komen: 84 procent van de studenten geeft aan dat zij geen studenten kennen die dit doen, 14 procent van de studenten geeft aan dat zij een enkele student kennen die dit heeft gedaan.

We hebben studenten ook gevraagd naar een aantal achtergrondkenmerken, zoals het gebruik van aanvullend onderwijs voor de studie en hun studietempo.

Van de studenten die hebben geantwoord op de vragenlijst, heeft 31 procent voordat zij in het hoger onderwijs studeerden, gebruik gemaakt van aanvullend onderwijs. De studenten die gebruik hebben gemaakt van aanvullend onderwijs voor hun studie in het hoger onderwijs, hebben het meeste gebruik gemaakt van examentraining (49 procent), bijles voor een ander vak dan wiskunde (41 procent), wiskundebijles (31 procent) en huiswerkbegeleiding (25 procent).

Figuur 4.12 Gebruikte vormen van aanvullend onderwijs

De studenten die hebben deelgenomen aan de vragenlijst schatten hun eigen studietempo gemiddeld gezien hoger in dan het studietempo van hun medestudenten: 57 procent van de studenten schat dat hun studietempo gemiddeld is, 30 procent schat dat hun studietempo hoog is, en 13 procent schat dat hun studietempo in vergelijking met medestudenten laag is.

De studenten die hebben deelgenomen aan de vragenlijst geven het onderwijs dat zij volgen gemiddeld een 6,8. Dit lijkt wat lager te liggen dan de tevredenheid van studenten die deelnemen aan de NSE. Deze studenten gaven hun opleiding een 4.14 (hbo) en een 4.05 (wo) op een 5-puntsschaal

(Studiekeuze123 (2019a); Studiekeuze123 (2019b)).

Over de begeleiding bij hun scriptie zijn studenten die antwoorden op de vragenlijst gemiddeld genomen iets minder tevreden, het gemiddelde cijfer dat respondenten hiervoor geven is een 6,6.

5 Onderzoeksverantwoording

Voor de onderzoeken beschreven in dit technisch rapport zijn twee wetenschappers gevraagd om mee te lezen en hun commentaar te geven: dr. Louise Elffers (Universiteit van Amsterdam) en dr. Thijs Bol (Universiteit van Amsterdam). Dr. Elffers en dr. Bol hebben in augustus meegelezen met het onderzoeksvoorstel en de opzet van de vragenlijst. Een tweede ronde van commentaar, op de conceptversie van het technisch rapport, kon vanwege de lockdown geen doorgang vinden. Wel heeft dr. Bol in april 2021 commentaar gegeven op een latere versie van het technisch rapport en op de alinea's over dit onderzoek in de Staat van het Onderwijs.

De adviesraad had een aantal opmerkingen bij de prioritering van de verschillende vragen in het onderzoeksvoorstel. Deze zijn gedeeltelijk verwerkt. De suggestie om te focussen op descriptieve vragen is overgenomen voor het hoger onderwijs, voor het basisonderwijs is, gezien de beschikbare literatuur, bewust gekozen voor onderzoeksvragen gericht op de motieven van ouders.

Verder heeft de adviesraad het concept voor de vragenlijst over aanvullend onderwijs in het hoger onderwijs uitgebreid becommentarieerd. Deze opmerkingen gingen bijvoorbeeld over de afbakening van het concept aanvullend onderwijs en de duidelijkheid van bepaalde vragen. Deze opmerkingen zijn verwerkt in de definitieve versie van de vragenlijst.

Ook de opzet van het vignetonderzoek en de vignetfactoren zijn door de adviesraad becommentarieerd. De input hierop heeft erg geholpen bij het ontwerpen van het vignetonderzoek.

Verder hebben de opmerkingen van dr. Bol in april 2021 geleid tot een paar toelichtingen en verhelderingen in het technisch rapport. Zo zijn er opmerkingen toegevoegd over de ecologische validiteit van het vignetonderzoek en de schatting van het gebruik van scriptiebegeleiding onder studenten. De suggesties op de tekst van de alinea's in de Staat van het Onderwijs hebben geleid tot kleine aanvullingen in het technisch rapport. Een aantal tekstuele suggesties -op semantisch gebied- konden we niet meer overnemen omdat de tekst van de Staat van het Onderwijs al was vastgesteld.

6 Referenties

Aguinis, H., & Bradley, K. J. (2014). Best Practice Recommendations for Designing and Implementing Experimental Vignette Methodology Studies. *Organizational Research Methods*, *17*(4), 351–371.

Alexander, C. S., & Becker, H. J. (1978). The use of vignettes in survey research. *Public Opinion Quarterly*, *42*(1), 93–104.

Bisschop, P., Berg, E. van den, Ven, K. van der, Geus, W. de, & Kooij, D. (2019). *Aanvullend en particulier onderwijs onderzoek naar de verschijningsvormen en omvang van aanvullend en particulier onderwijs en motieven voor deelname*. Amsterdam: SEO.

de Geus, W., & Bisschop, P. (2017). *Licht op schaduwonderwijs*. Amsterdam:SEO.

Elffers, L. (2018). *De bijlesgeneratie: opkomst van de onderwijscompetitie*. Amsterdam: AUP.

Elffers, L., & Jansen, D. (2019). *De opkomst van schaduwonderwijs in Nederland: Wat weten we en welke vragen liggen nog open?* Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Hainmueller, J., Hangartner, D., & Yamamoto, T. (2015). Validating vignette and conjoint survey experiments against real-world behavior. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, *112*(8), 2395–2400.

Rijksoverheid. (2019). *Kamerbrief Onderzoek Aanvullend en Particulier onderwijs* (Nos. 16549882).

Rossi, P. H., & Nock, S. L. (1982). *Measuring social judgments: The factorial survey approach*. Sage Publications.

Studiekeuze123. (2019a). *Factsheet Nationale Studenten Enquete 2019 HBO*. Utrecht: Studiekeuze123.

Studiekeuze123. (2019b). *Factsheet Nationale Studenten Enquete 2019 WO*. Utrecht: Studiekeuze123.

Wallander, L. (2009). 25 years of factorial surveys in sociology: A review. *Social Science Research*, *38*(3), 505–520.